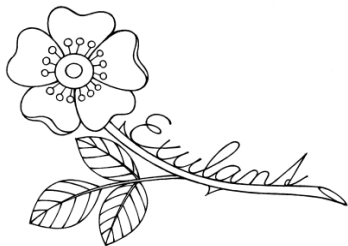

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 58 (2/2024)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

druhé letošní číslo věstníku připomíná dvě významná výročí – 600 let od smrti Jana Žižky a 300 let od založení českého exulantského sboru v Großhennersdorfu.

Žižkova postava je dodnes středem zájmu, a spíše zneužívána, než připomínána. Článek k jeho výročí nám napsal Jiří Motyčka, provozovatel webu www.husitstvi.cz, který doporučujeme i našim čtenářům.

Großhennersdorf se nachází jen pár kilometrů od Ochranova (Herrnhutu). Známa je skutečnost, že Ochranov založili německy mluvící exulanti z Moravy, a také jejich obdivuhodná misijní činnost. To bylo ostatně před dvěma lety připomínáno na oslavách 300. výročí založení Ochranova. O dva roky později vznikla hned vedle česká exulantská kolonie, která sice nedosáhla takového věhlasu, ale je velmi důležitým místem v historii pobělohorských exulantů. Děkujeme Editě Štěříkové za článek k tomuto výročí.

Především však zveme všechny členy Exulanta a vůbec každého i letos na **tradiční setkání na hřišti v Trpístech. Koná se v neděli 25. srpna ve 14,00 hodin.**

Dále **naléhavě** zveme k účasti na **konferenci a členské schůzi spolku Exulant, která se bude konat 21. září od 10.00 hod. v modlitebně Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích.** Vaše účast je důležitá, protože proběhnou volby členů orgánů spolku. Další důležité informace jsou na poslední straně věstníku.

Jan Bistranin

ŽÍZEŇ DUŠE

Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije! Kdo věří ve mne, proud živé vody poplyne z jeho nitra, jak praví Písmo (Jan 7, 37-39).

Dvoji zlo spáchal můj lid: Opustili mne, zdroj živých vod, a vytesali si cisterny, cisterny rozpukané, jež vodu neudrží (Jer 2,13).

Letošní svátek seslání Ducha svatého slavíme nad hroby našich věrných předků, kteří pro víru a svobodu svědomí opustili vlast a přišli do země, kde neměli na různých ustláno. Zároveň se vzpomínkami se nám nastoluje otázka: Jak udržet víru? Jak obnovit sbory? Hledejme odpověď ve výše uvedených textech Božího slova.

Jeden ze tří největších židovských svátků, který se slavil v Jeruzalémě, byl svátek stánků. Ve skutečnosti to byla slavnost díkuvzdání za úrodu. Židé si připomínali minulost, putování po poušti a naplnění Božích slibů. Po dlouhých létech putování po poušti synové v zaslíbené zemi sklidili úrodu. Vyvrcholením slavnosti byl zvláštní rituál s vodou. Kněží nabrali z rybníka Siloe zlatou nádobou vodu, zanesli ji do chrámu, potom tuto vodu vylili do stříbrného trychtýře. Trychtýřem stékala voda k základům oltáře. To byla reference na událost, kdy Pán vyvedl vodu ze skály a uhasil žízeň vyprahlým poutníkům. Tekoucí voda připomínala Boží zaslíbení do budoucna, zaslíbení o vylití Ducha dána skrze proroky, i to, že Jeruzalém se stane městem, kde jednoho dne potečou řeky živé vody. A právě tohoto dne, když končil slavnostní obřad s vodou, Ježíš vystoupil

a zavolal: „Jestliže kdo žízni, ať přijde ke mně a pije! Kdo věří ve mne, proud živé vody poplyne z jeho nitra, jak praví Písmo.“ Tímto slovem Ježíš prohlásil, že On je naplněním všeho toho, co obřad s vodou symbolicky vyjadřoval. A ve svém prohlášení Ježíš mluví o třech věcech:

- ♦ o lidské potřebě, kterou je žízeň duše
- ♦ o Božím řešení této žízně, kterým je pramen v Kristu
- ♦ o zaslíbení Písma, kterým je plnost života.

I. Potřeba člověka

Ježíš mluví: Jestliže kdo žízni... Samozřejmě zde není řeč o žíznivých ústech, ale o žíznivé duši. Existuje něco takového, jako je žízeň duše? Žízeň těla známe. Známe ale také žízeň duše? 20. a 21. století jednoznačně potvrzují, že je žízeň duše. Vyprahlost přinesly ideologie jak ve východoevropských, tak i západoevropských zemích. Zklamaly. Obrovský zájem o spiritualitu, o duchovno, o vše, co souvisí s nadpřirozeným, počínaje věštěním, horoskopy a východním náboženstvím. Toto vše svědčí o tom, že člověk není jen tím, co zkonsumuje. Člověk není jen tělesná, ale i duchovní bytost. Člověk nemá jen potřeby hmotné, má i potřeby duchovní. Žízeň duše, o níž zde mluví Ježíš, je vlastně hlubokou lidskou touhou po nalezení smyslu své existence. Tato žízeň má duchovní charakter, protože má duchovní původ. Bůh do nás vložil tuto duchovní žízeň, neboť On nás stvořil pro sebe. Augustin Aurelius, velký duchovní otec starověku to vyjádřil: „Bože, ty jsi nás stvořil pro sebe a naše duše je neklidná, dokud nespočine v Tobě.“ Člověk je jedinou bytostí, která se ptá po smyslu své existence. Člověk se ptá, protože smyslem člověka není jen pouhá existence, je něco víc, existuji, ale proč, k čemu jsem zde? Proč ale ta hluboká duchovní žízeň? Příčinou této žízně je vzpoura člověka vůči Bohu. Protože Bůh je jediný zdroj, který může naplnit žízeň duše. Ale člověk se obrátil zády k Bohu, obrátil se zády k jedinému zdroji života, který by mohl uhasit jeho žízeň. Tragédie člověka není jen v tom, že člověk hledá, aby

zahnal žízeň na nesprávné adrese. Tragédie člověka je, kromě jiného, že člověk přijal náhradní řešení své bytostní potřeby. Že člověk chce uhasit žízeň duše ze zdrojů tohoto světa a z pramenů tohoto světa, které ale nikdy nemohou uhasit žízeň duše. To Pán Bůh vyčítal Izraeli ve Starém zákoně, když mluvil skrze proroka Jeremiáše: „Můj lid spáchal dvojí zlo: opustili mne jako pramen živé vody, a vytesali si dřevé cisterny, které neudrží vodu.“ Každá snaha uhasit žízeň duše z dřevé cisterny vede jen k novému zklamání a k nové žízni. Co vše může představovat dřevitou cisternu? Cokoliv, kariéra, náboženství, milostný vztah, alkohol, sex, umění, sport, věda. Co platí o těchto zdrojích? Ani největší estetický zážitek, jaký může poskytnout literatura, umění, hudba, nenaplní žízeň duše. Ani vrcholný sportovní výkon nenaplní žízeň duše. Ani intelektuální vzrušení, které poskytuje např. vědecké bádání, nemůže naplnit žízeň duše. Ani velká láska, kterou slibuje milostný vztah, ani největší rozkoš, kterou poskytuje tělo, drogy, sex, nemohou uhasit žízeň duše. Dokonce ani náboženství se svými rituály, obřady, nedokáže uhasit žízeň duše. Žízeň duše se projevuje jako nespokojenost člověka se životem. Každý z času na čas prožije takovou touhu uniknout z průměrnosti a prázdnoty svého života. Někde výš, někde hlouběji. Někde, kde najde skutečné naplnění. Takže jeho celý život a snažení dostanou úplně plnější a hlubší rozměr. Pán Bůh stvořil každého člověka s touto žízní duše, ale ne každý člověk to prožívá jako vědomou potřebu. A proto Pán Bůh z času na čas v člověku probudí tu dřímající potřebu duše. Upozorní člověka na jeho duchovní potřebu. Jak to dělá? Často tak, že do života člověka pošle bolest. Pošle nějaký nezdár. Zklamání, trápení. Někdy nás Pán Bůh zbaví opor, o které jsme se v životě naučili opírat a na které jsme se spoléhali. Jako na takové berličky. A tehdy člověk prožije, jak nespolehlivé jsou lidské zdroje a jaké bezcenné jsou hodnoty, pro které dosud žil. Skrze pocíťované duchovní potřeby Pán Bůh upozorní člověka, na skutečnou duchovní potřebu, která v něm dříme.

Ale když Pán Bůh jednou probudí onu dřímající žízeň, jaké řešení nabízí?

II. Božím řešením je pramen v Ježíši.

Žízni-li kdo, ať přijde ke mně. A ať se napije. Je jen jeden pramen, který může uhasit žízeň duše. A tím pramenem je sám Ježíš. On zve všechny žíznící, aby ponořili ústa do tohoto pramene a pili z něho vodu života, vodu, která dává pravý skutečný život. Co to znamená přijít a pít? Ježíš to vysvětluje: „Kdo věří ve mne, proud živé vody poplyne z jeho nitra“. Pít znamená věřit. A věřit znamená pít. Tím je krásně vyjádřeno, co vlastně Bible myslí pod „vírou“. Víra je dynamický vztah. Víra není označení něčeho, co mám. Mám víru. Ale víra je označení něčeho, co dělám. Přicházím k Ježíši. Jako žíznivý přichází k prameni, aby pil a uhasil svou žízeň. Ježíš je Božím řešením lidské potřeby. Božím pramenem pro žíznivá ústa. Žíznivou duši. Ale co se vlastně stane s člověkem, který přijde k Ježíši a začne „pít“, tedy věřit v Krista? Co vlastně uhasí žízeň jeho duše? Jan říká, že Ježíš to řekl o Duchu, kterého měli přijmout ti, kdo uvěří v Ježíše. Podle ev. Jana přijmout Ducha znamená přijmout dar nového života. A co se stane s člověkem, který se svou žízní přijde k Ježíši? V jeho životě nastane hluboká bytostní proměna. Proměna, kterou způsobí Duch svatý. Takže když použijeme Janova slova: člověk se narodí z Boha a pro Boha. Začne žít nový život s Kristem a skrze Krista. Nic jiného nemůže uhasit žíznivou duši než proměna života, při které nám Bůh dává účast na svém životě, a to tím, že nám dává účast na svém Duchu. Jan zde poznamenává, že Duch ještě nebyl dán, protože Ježíš ještě nebyl oslaven. Nejprve musela přijít Golgota a až potom Letnice. Nejprve oslavení Syna na kříži a až potom vylití Ducha na lidi. Bez smrti Božího Syna by pro nás nebylo nového života z Božího Ducha. Jan pohlíží na Letnice skrze Golgotu. Na vylití Ducha skrze oslavení Syna. Na dar nového života skrze smrt Ježíše Krista. Tak, jak se k Letnicím jde skrze Golgotu, tak se i k daru Ducha jde jen skrze oběť Syna. Cesta k Duchu vede skrze Krista. Kdo chce přijmout Ducha, musí přijmout

Ježíše. Protože Ježíš je ten, kdo dává Ducha. Přijít k prameni, kterým je Ježíš a být proměněn Duchem svatým, kterého dává Ježíš – to je Boží řešení.

III. Co zaslubuje Písmo těm, kdo přijdou k Ježíši a jsou Božím Duchem proměněni?

Přetékající život. 38. verš říká: Proudové vody potečou z jeho nitra. Úžasný slib. Je to vlastně slib, že náš život bude tak přetékat vodou, kterou my uhasíme svou vlastní žízeň, že ta voda bude zavlažovat i naše okolí. Když jsme k Ježíši přišli poprvé v životě, udělali jsme to proto, abychom uhasili vlastní žízeň duše. To je v pořádku. Ale k našemu údivu naše žízeň nebyla jednou pro vždy odstraněna. My jsme vlastně zjistili, že se v nás probudila žízeň ještě větší. Kdo přišel k Ježíši a poznal, jaký úžasný pramen je v něm, přichází k němu znovu a znovu. Blahoslavení, kteří lační a žízní po spravedlnosti, neboť ti budou nasyceni. Ale čím člověk naplňuje víc a víc svou vlastní potřebu, tím více Bůh takového člověka používá pro naplňování potřeb jiných lidí. Neboť Pánu Bohu nejde jen o to, aby nás požehnal, ale abychom se my stali požehnáním pro druhé, pro své okolí. Když Bůh požehná člověka, dělá to proto, aby skrze něho požehnal i další. A Pán Ježíš nám zde ukazuje podmínku, jak se my můžeme stát požehnáním pro druhé. Jen tak, když sami budeme přicházet k prameni jako žízniví lidé. A čím více vody budeme pít a přijímat pro sebe, tím více vody bude vytékat směrem k druhým. Čím více budeme svou prázdnou nádobu přinášet ke Kristu, aby ji naplnil, tím více z nádoby našeho života bude vytékat a protékat lidem kolem nás. Zde platí duchovní zákonitost: jen tolik vody z nás vyteče, kolik do nás přiteče. Jen tolik, kolik přijmu pro sebe, mohu ze sebe vydat. Požehnáním pro své okolí se stávám tím, čím více jsem sám žíznivým. Čím víc přijímám z Božího pramene pro sebe. Klíčem k tomu, abychom se stali kanálem Božího požehnání je naše vlastní žízeň.

To bylo velké pozvání, které onoho dne zaznělo. Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije! Výzva dnešního textu platí i pro nás.

Je-li někdo žíznivý, ať ke mně přijde a pije! I nám platí toto pozvání. Nikdo z nás nemusí odejít domu jako žíznivý člověk, protože je zde Boží pramen pro žíznivou duši. Je ním Ježíš. A Ježíš žíznivému člověku daruje svého Ducha. Ducha, který promění jeho život. A naše žízeň – čím bude větší, tím více se stane kanálem Božího požehnání pro naše okolí. Čím víc vody přijmeme pro sebe, tím víc vody potom může vytéct z našeho života směrem k druhým, abychom byli nejen požehnanými, ale stali se požehnáním pro druhé. Amen.

(kázání proslovené v jednom z posledních reformačních kostelů českých bratří při zájezdu Exulanta dne 19.5.2024)

Stanislav Stebel

300. VÝROČÍ ZALOŽENÍ ČESKÉHO SBORU V HENNERSDORFU NEZDAŘENÝ POKUS O OBNOVENÍ ŘÁDŮ JEDNOTY BRATRSKÉ V EXILU

Na venkov přicházeli pobělohorští rekatolizátoři zpravidla o něco později než do měst, ale už koncem dvacátých let 17. století před nimi na některých místech utíkali také sedláci a chalupníci do Lužice a Saska. Venkovští česky mluvící exulanti se nám zpočátku v neznámém počtu vstřebávali rozptýleně do německých evangelických vsí a do vsí lužických Srbů, kde se mohli lépe porozumět. V druhé polovině 17. století začalo venkovských exulantů rychle přibývat, spojovali se a hledali, kde by se mohli spolu usadit a vytvořit český sbor s českým kazatelem. Byli však většinou chudí a ve větším počtu budili u majitelů panství i u jejich poddaných obavy z různých komplikací. Založit malé venkovské české sbory se v té době dařilo spíše ve Slezsku než v Lužici a Sasku. Vrchnosti, které exulanty přijímaly, chtěly z nich mít především vlastní užitek.

V 18. století si exulanti už více uvědomovali, že přílišná závislost na vrchnosti může omezovat nejen tělesnou, nýbrž i duchovní svobodu, a proto byli opatrní. Nešlo jim už také jen o česky mluvícího kazatele, nýbrž měli i svou představu, jak by měl vypadat

jejich český sbor. Jejich česká reformační tradice byla oproti exulantům 17. století stmelnější. Během desetiletí v době protireformace se posunula od většinového utrakvistu do bezprostřední blízkosti Jednoty bratrské natolik, že naprostá většina exulantů 18. století se považovala za potomky Českých bratří. Jako potomci Českých bratří si Češi přáli obnovit ve svém exulantském sboru řády Jednoty bratrské. Jednání o založení vlastní kolonie se exulantům stávala o to náležitější, ale také o to nesnadnější.

V druhé polovině roku 1722 se mezi exulanty rozneslo, že v Lužici na nevelkém bertelsdorfském statku zbožného hraběte Zinzendorfa jsou ochotně přijímáni němečtí exulanti z Moravy. Nejpozději v lednu 1723 začali čeští exulanti vyjednávat v bezprostředním sousedství Herrnhutu s Zinzendorfovou tetou v Großhennersdorfu. Zatímco Zinzendorf měl právě jiné zájmy a starost o exulanty přenechával zcela správci svého statku, jeho teta byla opatrnější. Paní Jindřiška z Gersdorfu byla také velmi zbožná a byla také ochotna exulanty i ve větším počtu přijmout, ale Češi měli svá zvláštní přání, která jí připadala nesplnitelná. Už jen povolání kazatele pro samostatný český sbor potřebovalo zeměpanské schválení a baronka sama si ve skutečnosti žádné takové zvláštnosti na svém statku nepřála. Zástupci českých exulantů odešli nespokojeni, ale v Hennersdorfu se stále znovu objevovaly exulantské rodiny, avšak bez vyhlídky na českého kazatele dlouho nevydržely.

Paní Jindřiška měla vztahy do hallského sirotčince. Na Svatodušní svátky 1723 ji navštívil z Halle kazatel Heinrich Milde (1676-1739), který se o českou reformační historii i o exulanty tak živě zajímal, že se naučil česky a pracoval v Halle na vydávání českých knih. České exulanty vyhledal i při své návštěvě v Großhennersdorfu a posloužil jim českým kázáním.

V září téhož roku 1723 žádalo v Großhennersdorfu deset nových českých rodin o přijetí, avšak jen pod podmínkou, že bude povolán český kazatel. Baronka vysvětlovala, že to není tak jednoduché, ale že je

ochotna vydržovat „jednoho člověka“, který jim bude sloužit pobožnostmi. To se exulantům nezdálo dostatečné. Za několik týdnů přišel zas „celý houf“ Čechů a žádali o povolání kazatele, kterého měli už vyhlédnutého a který byl k této službě ochoten. Skupina čítala 55 lidí, ale její mluvčí ujišťovali, že by přišlo dalších dvě stě, kdyby byl kazatel povolán. Češi svou nadějí nevzdávali, doufali, že se jim někde podaří svůj sbor založit. Pokud však neměli jistotu, že dostanou kazatele, nechtěli se vázat. Z Hennersdorfu zas s nepořízenou odešli. Jejich hledání příhodného místa k založení českého sboru však zůstávalo bezvýsledné.

V lednu 1724 se vrátilo pět nebo šest marným hledáním zklamaných rodin do Hennersdorfu s tím, že přijmou neuspokojivý návrh paní Baronky z Gersdorfu. To znamenalo, že byly ochotny uvázat se v poddanství. Získaly tím trochu jistoty, už nemusely táhnout jako psanci z místa na místo, živit se příležitostnou prací nebo v nouzi dokonce žebrať a doufaly, že baronka splní svůj slib a povolá českého katecheta.

V létě téhož roku 1724 se v hennersdorfském zámku sešla malá konference. Z Berlína přijel poradce pruského krále, k osvícenství se klonící probošt Johann Gustav Reinbeck (1683-1741), z Halle pietistický kazatel Heinrich Milde a přibyli i dva čeští predikanti Martin Rohlíček a Jakub Boháček. Rokovali s baronkou o české exulantské otázce. Byla to dost nesourodá společnost a o jejich závěrech nic nevíme. Pruský král, u něhož si predikanti ve jménu českých evangelíků na poměry v Čechách stěžovali, chtěl snad získat nějaký širší pohled na českou situaci i pomocí věrohodných zpráv českých exulantů, a ti se v Hennersdorfu stále znovu ve větších počtech objevovali. Přicházeli a odcházeli, pouhým slibům nevěřili.

Sto, dvě stě nových poddaných by byla baronka pro svůj statek ráda získala a očividná velká chudoba exulantů ji dojímala. Měla svou představu a plán: Angažuje nějakého učitele, který umí česky, ten by se mohl v Hennersdorfu „zdržovat nějaký čas“ jako „privatus“ a v chudobinci sloužit Čechům

pobožnostmi tak dlouho, než se Češi na jejím panství trvale usadí. Mínila, že když Češi svého učitele jen uvidí, budou spokojeni¹ a přijde jich víc. Co nejdříve se pak exulanti měli plně integrovat do místního luterského sboru.

Se splněním svého slibu baronka nepočítala, nebylo to také tak zcela jednoduché. Musela se domlouvat s místním luterským farářem a přes konzistoř i se zeměpánem, a pak šlo také o nalezení kandidáta, který by se spokojil jen s úkolem pouhého katechety a malým platem. Tak ubíhal čas, exulanti přicházeli a odcházeli, ale poddaných více nepřibývalo.

Hallští přátelé pomohli baronce vhodného kandidáta nalézt. Jmenoval se Jan Liberda, přijel v květnu 1726 ze Slezska a paní Jindřišce se zdálo, že se s ním o svém plánu dobře domluví. Protože Češi trvali na svém, že chtějí ordinovaného kazatele, měl být Liberda ordinován jako český katecheta a pomocník německého hennersdorfského faráře. Během několika týdnů dostala baronka zeměpanské povolení, ale bylo třeba vyřídit ještě různé úřední formality a Liberda se musel nejdříve podrobit teologické zkoušce před drážďanskou konzistoří.

Se začátkem své činnosti však pětadvacetiletý Liberda na nic nečekal. Hned po svém příjezdu pozval své svěřence k první pobožnosti. Přišlo prý opravdu jen těch pět nebo šest už trvale usazených rodin. Brzy se však přidali zvědavci a počet posluchačů, kteří začali přicházet i z okolních vsí, rychle rostl. Liberda byl výborný a strhující pietistický kazatel, ale měl trochu horkou hlavu a snadno se pouštěl do nerozvážného podnikání. Heinrich Milde ho dobře znal, nějaký čas s ním spolupracoval, a věděl i o těžko splnitelných přáních českých exulantů. Milde vzkazoval Liberdovi v prosinci 1726 napomenutí, aby na Čechy dával dobrý pozor. Paní Jindřiška si byla Liberdovou věrností vrchnosti jista a s uspokojením pozorovala příliv exulantů do Hennersdorfu. Liberda byl v únoru 1727 ordinován.

¹ Archiv der Franckeschen Stiftungen Halle, H / C 18, Bl. 341.

Liberda byl nejen dobrým učitelem a kazatelem. Vyznal se i v medicíně a hojení ran a za takovou bezplatnou pomoc mu byli zubožení exulanti přicházející přímo z českých vězení velmi vděční. Čím více Liberda s exulanty hovořil, tím více jim rozuměl. Samozřejmě chápal jejich touhu vracet se tajně do Čech a tam misijně působit. Baronce však byly takové cesty do Čech zcela proti mysli, nechtěla se dostat do nepříjemností s rakouským císařem. Ostatně bylo v Hennersdorfu Čechů už skoro dost, šlo jen o to usadit je a získat jejich poddanskou přísahu. Aby si Češi i Liberda uvědomovali svou sounáležitost s místním luterským sborem, vydala paní Jindřiška po poradě s místním duchovním v září 1727 Řád českých bohoslužeb. Nešlo jen o řád určující používání společného kostela, nýbrž i o průběh českých bohoslužeb, o písně a biblické texty. Zabývat se některými biblickými texty baronka zakazovala, což si exulanti nechtěli nechat líbit. Ostatně v hennersdorfském kostele se zdobeným oltářem se jim také nelíbilo. Zavěšovali si ho při českých bohoslužbách plátnem a těšili se, že si brzy postaví vlastní jednoduchý český kostel. Věděli, že baronka dostává pro ně od některých dobrodinců dary. Ty chtěli šetřit na stavbu kostela.

V dobré naději se hennersdorfská vrchnost rozhodla postavit asi 3 km za vsí řadu domků a prodávat je exulantům na splátky. Novou kolonii nazvala Schönbrunn. Protože kolonie ležela o něco výše než Hennersdorf, říkali jí Češi Na kopečku. Výstavba domů se však protahovala a stála peníze, které chtěli Češi šetřit na kostel. Chtěli si své domky z darovaného stavebního materiálu stavět raději sami, ale baronka viděla tu věc jinak.

Baronku začaly znepokojovat dobré vztahy českého katechety do Herrnhutu, kde její synovec, hrabě Zinzendorf, diskutoval s moravskými exulanty o obnovení řádů staré Jednoty bratrské. Liberda našel v Herrnhutu přátele a velmi dobře si rozuměl i s Zinzendorffem. Kromě toho baronka pozorovala, že Liberda bere příliš mnoho ohledů na přání exulantů. Při křtu svévolně odstranil exorcismus, netrval na soukromé zpovědi,

začal zavádět některé novoty podobné těm herrnhutským a nesnažil se ani dost důrazně vymluvit Čechům jejich touhu po lámání chleba při Večeři Páně. Pro podomní večerní schůzky exulantů k modlitbám a zpěvům, které baronce zaváněly sektářstvím, měl rovněž pochopení.

Hennersdorf se plnil exulanty už rychleji, než si baronka přála. O Velikonocích v roce 1730 přišel do Hennersdorfu mezi jinými exulanty také třicetiletý svobodný myslivec Jan Svoboda se svou babičkou (manželkou v Kopidlně popraveného myslivce Tomáše Svobody) a její sestrou. Sotva se Jan Svoboda v Hennersdorfu trochu porozhlédl, vrátil se do Čech pro své další příbuzné. S velkou nadějí dorazili do Hennersdorfu v počtu 23 osob už na Svatodušní svátky téhož roku. Myslivce mohla paní Jindřiška dobře potřebovat.

V roce 1730 stálo sice Na kopečku už pár domků, ale ty byly stejně jako všechny byty v Hennersdorfu přelidněny. V jedné nevelké místnosti se tísnilo až dvacet osob. Lidí přibývalo, bytová nouze byla neúnosná. Češi vystupovali stále sebevědoměji, zaváděli ve svém sboru řády podle svých představ, žádali vrchností uznanou vlastní samosprávu, zřízení české školy, rychlejší výstavbu kolonie Na kopečku svépomocí a důsledné šetření peněz na stavbu českého kostela. Liberda v ukázněvání exulantů selhával. Bránil svou nečinnost ve sporech exulantů s baronkou tím, že jde o světské věci, ale baronka to viděla jinak, protože exulanti argumentovali svobodou svědomí. V nejožehavějších chvílích střetů exulantů s vrchností býval Liberda zpravidla mimo Hennersdorf.

Exulanti měli své výmluvné a nesmlouvavé mluvčí. Baronce přerůstala situace přes hlavu. Nejaktivnější mluvčí exulantů ze svého panství vykazala, zakázala přijímat další exulanty a snažila se vrazit klín mezi hennersdorfské Čechy. Podařilo se jí získat několik osob na svou stranu. Naléhala, aby Češi složili poddanskou přísahu, avšak většina exulantů měla nejdříve své otázky a podmínky.

Liberda koupil v Herrnhutu dům, do něhož se uchýlili Češi vykázaní z Hennersdorfu, ale

rychle v něm přibývalo i nových exulantů z Čech, kteří byli v Hennersdorfu odmítnuti. Naděje exulantů, že se jim podaří v Hennersdorfu založit český sbor obnovené Jednoty bratrské tak, jak se to dařilo v Herrnhutu, se rozplývala. Paní Jindřiška ztratila k Liberdovi důvěru a na jaře 1732 mu zakázala kázat. Zastupovat ho měl zatím v hennersdorfském sirotčinci působící kazatel Matouš Vaněk.

Události dostaly v roce 1732 rychlý dramatický spád. Do Herrnhutu přicházelo stále více exulantů z Hennersdorfu i z Čech. Počet Čechů v Herrnhutu podstatně převýšil počet německých Moravanů, všechny domy byly přeplněny, lidé museli spát i na ulici. Usídlení tak vysokého počtu Čechů na berthelsdorfském statku nebylo tak snadné a tak rychle proveditelné, zima byla přede dveřmi. Naději však vzbudilo pozvání pruského krále pro salcburské exulanty a jeho, byť ne příliš ochotný a jednoznačný slib ujmout se i českých exulantů. Neúnosnou situaci v přelidněném Herrnhutu vyřešili Češi tedy tím, že se 10. října 1732 v počtu více než 500 osob vydali na cestu do Berlína.

Do Berlína odešla z Großhennersdorfu i rozvětvená rodina Svobodova, jen myslivec Jan zůstal, zdržoval se převážně v lesích a velmi těžce se vypořádával se svou zklamanou nadějí na obnovení bratrských řádů v hennersdorfském českém sboru.

Odchod většiny hennersdorfských Čechů do Berlína rozhněval nejen paní Jindřišku z Gersdorfu, nýbrž i samotného kurfiřta, ale konec českého sboru v Hennersdorfu ještě neznamenal. 114 českých exulantů tu ještě zůstalo. Hallští přátelé se snažili paní Jindřišku uklidnit a získat zas aspoň natolik, aby Češi mohli i nadále slyšet česká kázání a aby novým exulantům přicházejícím do Hennersdorfu tu bylo po jejich nebezpečné cestě z Čech dopřáno aspoň krátkého odpočinku. Baronka jmenovala v březnu 1733 Matouše Vaňka českým katechetou. Nově přicházející exulanti, pokud si žádali účast na Večeři Páně, k níž museli být jako rození katolíci nejdřív připraveni náboženským vyučováním, směli v Hennersdorfu po dobu tohoto vyučování zůstat, celkem nanejvýš několik

týdnů, pak ale museli ve své cestě pokračovat.

Také Vaněk byl velmi dobrý kazatel a statečně spolu s exulanty bojoval proti největší bídě nově přicházejících. Vaněk musel podávat pravidelné zprávy o stavu českého sboru a příchod i odchod každého nově příšlého exulanta musel být vrchnosti hlášen. Vzдор stísněné náladě se poměry Čechů v Hennersdorfu pomalu zas uklidňovaly. Noví exulanti přicházeli od jara do podzimu téměř každý den, přinášeli nejčerstvější zprávy, ale trvale zůstat nesměli. Matouš Vaněk měl práce víc než dost. Vzal si na pomoc nevidomého a jinak nezaměstnaného v Hennersdorfu se zdržujícího slovenského kazatele Samuela Kephhalida.

Zdraví kazatele Vaňka nebylo nejpevnější a v Hennersdorfu ho zmáhal nejen žalostný stav nově přicházejících exulantů, nýbrž i nepřítel okolních ortodoxních luterských farářů, kteří na něj kvůli jeho pietistickým kázáním žalovali u zeměpána. Do Hennersdorfu měla přijít vyšetřovací komise, avšak před jejím příchodem Matouš Vaněk v listopadu 1736 zemřel. Kazatel Kephhalides pak mezi Čechy působil dál, ale jen tiše na svou vlastní pěst.

Paní baronka, snad kvůli vyšetřující komisi, která se vzдор Vaňkově smrti dostavila v lednu 1737, o exulantech nechtěla už nic moc vědět, její čeští poddaní se měli plně integrovat do místního luterského sboru. Hennersdorfský pastor Siesse se naučil několik českých liturgických vět a Češi byli odkázáni na jeho službu. Večeři Páně jim vysluhoval ve zvláštních bohoslužbách, při nichž směli česky zpívat.

Někteří dobře informovaní dobrodinci exulantů posílali své peněžité dary přímo kazateli Kephhalidovi, a ten jim s poděkováním podával zprávy o použití peněz a o nově přicházejících uprchlících z Čech. Nevidomý kazatel dělal, co mohl. Rány exulantů uprchlých z vězení ošetřovala jeho manželka. Vrchnosti Samuel Kephhalides už žádné zprávy nepodával, protože český sbor pro baronku přestal existovat.

Hennersdorfští Češi se museli s danou situací smířit, i když to bylo pro ně velkým zklamáním. Většina se při tom všem přidržovala Kephalisa a spolu s ním pomáhala nově přicházejícím. Jen menší kruh mužů a žen kolem myslivce Jana Svobody svou touhu po obnovení řádů Jednoty bratrské ještě nevzdal. Začali se pravidelně scházet a v roce 1739 mezi sebou zavedli herrnhutské řády. To se doneslo k baronce a vzbudilo její nelibost i obavy. Vzala tedy českou komunitu raději zas na vědomí. Aby si udržela přehled a autoritu, jmenovala kazatele Kephalisa českým katechetou a nechala mu hned vystavit své instrukce. Kephalides tak přišel aspoň ke skromnému platu. Podával pak vrchnosti zas zprávy především o přicházejících a odcházejících exulantech, ale skupině s herrnhutskými řády nijak neubližoval, protože sám měl k Herrnhutu dobrý vztah. Držel jen odstup, aby baronku nepohňeval.

O dva roky později, v roce 1741, paní Jindřiška z Gersdorfu Großhennersdorf prodala. Nový vlastník statku, pan z Burgsdorfu, se nemínil českými exulanty zvlášť zabývat a ani českého katechetu nepotřeboval. Téhož roku došlo v důsledku první slezské války k převratným událostem ve Slezsku a naděje českých exulantů se začala obracet tam. Také kazatel Kephalides odešel do Slezska. Hlouchek vytrvalých přívrženců obnovené Jednoty bratrské v čele s myslivcem Janem Svobodou se přestěhovali Nížkého, nově založené kolonie pro česky mluvící členy obnovené Jednoty bratrské. Ostatní Češi byli odkázáni na německý luterský sbor a časem splynuli s domácím obyvatelstvem.

Edita Štěříková

JAN ŽIŽKA (†1424) 600. VÝROČÍ ÚMRTÍ

Kdo, nebo kým byl Jan Žižka? Zeman, který neuměl hospodařit na svých nevelkých pozemcích kolem Trocnova, protože prostě neměl talent pro podnikání v zemědělství? Ten, který od jinošských let tíhnul spíše ke světskému meči? Byl silničním lapkou a lesním loupežníkem, postaveným mimo zákon, jenž některé ze svých oloupených

obětí sem tam i zabil? Byl šéfem ochranky na dvoře krále Václava IV., který ho před tím amnestním listem omilostnil? Chodil na Husova kázání do Betléma? Ujal se velení rozvášněného davu pod okny novoměstské radnice těsně před defenestrací, aby tak rozhodným činem vstoupil na scénu revoluce, která byla právě odstartována? Stal se nesmiřitelným bojovníkem za prosazení husitského výměru Božího zákona? Byl to politik-voják, který chtěl pod rudým praporem se zlatým kalichem sjednotit všechny země Koruny české a prosadit v nich husitský program představovaný posvátnými čtyřmi pražskými články? Byl kacířem, ďáblem nebo hluboce věřícím křesťanem? Byl hubitelem řeholníků a bořitelem jejich konventů nebo jako pasovaný rytíř ochráncem vdov a sirotků? Počínal si jako Usáma bin Ládín? Zapsal se zlatým písmem do velice úzkého okruhu jiných světových vojevůdců, kteří nebyli poraženi ani v jedné bitvě?

S lehkou mírou nadsázky lze konstatovat, že byl tím vším. S malou nadsázkou proto, že s určitostí např. nevíme, zda navštěvoval Husova kázání v Betlémské kapli, protože to nelze potvrdit, ale ani vyloučit. Rozhodně nebyl „bin Ládínem středověku“, jak ho nazval jeden nejmenovaný moudrý a vzdělaný katolický duchovní, teolog, filosof a vysokoškolský pedagog. Bylo to proneseno při příležitosti ankety „Největší Čech“ z roku 2005, v níž Žižka skončil na 5. místě.

O Žižkovi byly popsány „stohy papíru“ počínaje Františkem Palackým, tzv. „Gollovou školou“ (Josef Pekař, Kamil Krofta atd.), přes Františka M. Bartoše, marxistické dějepisce Josefa Macka a Roberta Kalivodu a moderní husitologii v čele s profesory Františkem Šmahelem a Petrem Čornejem konče. Jak může obstát vedle těchto a dalších titánů české historiografie a husitologie text stárnoucího autodidakta? Velice obtížně! Nicméně se autor tohoto textu dopustí té troufalosti a pokusí se o skoro nemožné. Navíc po monumentální monografii o Žižkovi z pera již zmiňovaného prof. Petra Čorneje, která získala dvě ceny „Magnesie litery“ v jednom(!) ročníku, a dosáhla

aktuálního nákladu neuvěřitelných 45.000 výtisků, napsat něco o nepřemožitelném hejtmánovi, je úkol takřka nadlidský.

Aby povídání o husitském hejtmánovi, od jehož úmrtí letos uplyne rovných šest století, bylo aspoň trochu zajímavé a v ledasčem jiném, je třeba toto téma uchopit poněkud netradičně tak, aby z toho nebyl jen Žižkův strukturovaný životopis, doplněný jakousi „omáčkou“. Autor tohoto textu se pokusí také o to, aby byl, pokud možno vyvážený v hodnocení Žižkovy osobnosti. A to je další úskalí a – obrazně řečeno – plavbou mezi Skyllou a Charybdou. Autor-evangelík musí rovněž tak odolat velkému pokušení, tj. psát s apriori konfesním podtextem, tedy ne zcela objektivně. Zdali se mu to podaří, už musí posoudit laskavý čtenář.

Nemá valného smyslu zabývat se Žižkovým úsekem života, o němž takřka nic nevíme, nebo jen velice málo. Pro běžného čtenáře nemají význam ani spekulace nebo více či méně erudované hypotézy o tom, zda válečník Jan Žižka bojoval v zahraničí a kde, i když to nelze zcela vyloučit. Právě o tom ale tuzemské prameny zarytě mlčí, i když by nás to taky velice zajímalo. A ty zahraniční (Itálie, Francie, ...) stále ještě čekají na svého, především českého, badatele. S velkou mírou pravděpodobnosti, limitně se blížíci jistotě, pouze víme, že v roce 1410 bojoval v „bitvě století“ u Grunwaldu, v níž zvítězila polsko-litevská koalice nad Řádem německých rytířů.

Mohli bychom vytvořit pečlivě vyfabulovanou story o tom, jak Žižka v mládí přišel o oko. Mohlo to být při hře na vojáky s kamarády, nebo třeba, když otcův trocnovský dvorec bránil s vidlemi v ruce před jakýmisi ozbrojenci a někdo z nich ho zranil sečnou zbraní v obličej. Ale o které oko mladý Žižka přišel? Když paleoantropolog prof. Emanuel Vlček zkoumal v 70. letech minulého století tzv. **Čáslavskou kalvu**, nalezenou v kostele svatých Petra a Pavla v Čáslavi (1910), identifikoval na ní zhojené sečné zranění levého oka a zahojený hematoma nad pravou oční. V čem je tedy problém? Je docela prostý. My totiž nevíme, zda

Čáslavská kalva (lební klenba) patří nad veškerou pochybnost Žižkovi. Velice skepticky se k tomu staví např. právě prof. Čornej.

Dále pak prof. Vlček stanovil stáří jedince, kterému kalva patřila, na 50 (± 10) let. Zatím dosud nikdo nezpochybnil, že se Žižka narodil někdy kolem roku 1360, takže když na podzim roku 1424 obléhal Přibyslav, byl to dle dobového vnímání věku doslova stařec nad hrobem. Přesto až do svých posledních dní musel být velice čilým a vitálním jedincem, neboť po roce 1419 strávil převážnou většinu zbývajících pěti let v poli, v nepohodlí vojenských táborů, a ještě v lednu 1424 svedl vítěznou **bitvu u České Skalice**. On i jeho bratři ve zbrani válčili navzdory dobovým vojenským konvencím i v tuhé zimě místo toho, aby pobývali v relativním pohodlí zimních garnizón. Zdá se to skoro neuvěřitelné, ale bylo tomu skutečně tak.

Chtěl bych se i proto v tomto textu zabývat „pouze“ hektickými pěti posledními roky života neporaženého husitského hejtmana s akcentem na velice zajímavé souvislosti a postřehy, které by nám mohly mnohé naznačit i o Žižkově povaze i charakteru. A na základě těchto střípků pak sestavíme mozaiku, která nám vytvoří ucelený obraz neporazitelného hejtmana, zasazený do dobového rámce.

Nejprve je však třeba explicitně vyslovit jednu důležitou premisu týkající se správného pochopení husitství i filosofie dějin husitské epochy. **Pochopit husitství až na samu jeho dřev bez hlubší znalosti Bible je takřka nemožné.** To pochopitelně platí i o porozumění Žižkově povaze a pozadí jeho činů. Moderní historiografie si dala tu práci, že spočítala odkazy na Bibli v jeho písemnostech a zjistila, že celé tři čtvrtiny těchto odkazů směřují na Starý zákon a zbytek na Nový zákon Písma svatého. S tímto vědomím pak možná lépe porozumíme Žižkově starozákonní nesmiřitelnosti v jeho jednání se souvěrci i nepřáteli. Proto je i Čornejova monografie o Žižkovi doslova „prošpikovávána“ desítkami odkazů na Bibli s následnými exegezemi (výklady biblického textu) v dobových souvislostech.

S tím souvisí i to, jak se mohlo přihodit, že se Žižka po svých životních peripetiích a ve svých 60 letech přiklonil právě na stranu reformního husitského proudu. Petr Čornej má pro to jediné, avšak zcela logické vysvětlení. Žižka tušil, že se ocitl na sklonku svého života, a začal tedy pomýšlet na poslední věci člověka, tedy i na to, zda bude spasen. Byl si vědom toho, že zejména v době svého lapkovského období se nechoval vždy v souladu s křesťanskými zásadami, ba právě naopak. A proto, chce-li být spasen, existuje pro něj jen jedno řešení. Musí se co nejtěsněji přimknout k těm, kterým se nadčasové myšlenky mistra Jana Husa staly posvátnými. Pokud se Žižka účastnil jeho kázání, bylo jeho rozhodování o to snadnější. V této souvislosti je třeba zmínit i čtyři pražské artikuly, kde první podobu tří z nich (kromě kalicha) načrtl právě betlémský kazatel. I Žižka si uvědomoval hlubokou krizi, v níž se ocitla tehdejší církev. Nenávist vůči znemravnělé církvi, která se na hony vzdálila té prvotní, se obracela i proti klášterům, které dle husitů neměly oporu v Bibli. To se týkalo zejména příslušníků kontemplativních řádů, které husiti považovali jenom za parazity v rámci společnosti doby pozdního středověku.

Když Žižka při obléhání hradu Rabí utrpěl vážné zranění i druhého oka, vysvětlil si to tím, že ho Bůh podrobuje nelehkým zkouškám podobně jako starozákonního Joba. Podezřival bych ho – jak znám bratra Žižku – i z toho, že se z postižení slepotou ve skrytu duše svým způsobem i radoval.

Jak vrchní hejtman s tímto handicapem mohl vítězit i v dalších bitvách? Víme, že slepý člověk má zcela jinou představitost než ten, který vidí. Dále pak měl spoustu věrných bratří, spolubojovníků, hejtmanů i podhejtmanů, s nimiž se radil o taktice a kteří mu před bitvou podrobně popsali terén. Např. bojiště u Malešova mu zřejmě pomáhal vybrat **Jan Hvězda z Vícemilic**, který v polovině roku 1421 obléhal malešovskou tvrz. Někteří oftalmologové se domnívají, že u Rabí zraněným, středověkými doktory „zaléčeným“ okem mohl matně rozeznávat obrysy. Tomu by nasvědčovala i hrůzná scéna, která

se odehrála po vítězné bitvě u Strauchova dvora (viz níže). Tehdy před nemilosrdně trestajícího hejtmana přivedli zajatého kněze, který podle Žižky stanul na té nesprávné straně. Poté patrně musel zajatec před stojícím Žižkou pokleknout a ten ho jedinou ranou palcátem zabil. Z toho lze usoudit, že Žižka tedy musel alespoň trochu, matně, před sebou něco vidět. Z uvedeného rovněž vyplývá, že Jan Žižka měl cholerickou povahu, takže se snadno rozčilil, neřkuli rozběsnil. Na příkladu nejen Příbyslavi lze konstatovat, že byl i pomstychtivý.

Nehledě na to, byl husitský hejtman zároveň velice statečným válečníkem s talentem pro vojenské řemeslo. Přispěl ke značnému rozvoji pozdně středověkého válčení, které obohatil spoustou inovativních taktických prvků. Stal se velmistrem ústupů a úniků z obklíčení, a proto o něm jeho nepřátelé tvrdili, že mu pomáhá sám ďábel, neboť si jeho neuvěřitelná vítězství – třeba i na samém pokraji porážky – nedokázali jinak vysvětlit.

Žižka není sice vynálezcem vozové hradby z válečných vozů, ale jejich taktické začlenění do vojska dovedl k dokonalosti. Vozová hradba se pak používala ve válkách ještě dlouho po Lipanech (1434). Husité také prosluli masivním, do té doby nevídaným nasazením palných zbraní a dělostřelectva v husitském vojsku. I na tom má nezpochybnitelnou zásluhu Žižka s již zmíněným talentem pro vojenství a jeho inovaci. Husitství dalo zcela nový význam pěchotě, tvořené prostým člověkem vyzbrojeným cepem, a těžkou jízdou nahradilo lehkou. I na těchto převratných změnách způsobu válčení nacházíme zřetelné stopy Žižkova vlivu. Jako by mu meč byl vložen již do kolébky.

Přestože se v husitském vojsku postupně začal uplatňovat žoldněrský způsob odměňování z podílu na kořisti, později striktně definovaný v Žižkově Vojenském řádu z roku 1423, on sám na revoluci nijak nezbohatl, ba právě naopak. Jediným jeho majetkem byl nevelký **hrad Kalich**, po němž se začal psát „**Jan Žižka z Kalicha**“ a který si v polovině roku 1421 vybudoval na trachytovém

skalním vrchu nad vsí Třebušín nedaleko Litoměřic. Žižka své vojáky občas nazýval dětmi, a proto se po jeho smrti pozůstali válečníci nazvali **sirotky**, neboť se cítili, jako by jim umřel přísný, ale milující otec. Takže ho vidím zcela zřetelně, jak se na své „dětí“ dívá se shovívavým úsměvem, když se spravedlivě dělí o kořist, a on si z té hromady pro sebe nevezme ani příslovečný „děravý groš“.

Přesuňme se nyní v čase do svátečního dopoledne osudné neděle **30. července léta Páně 1419**, kdy z kostela Panny Marie Sněžné vyšel průvod v čele s Janem Želivským směřující k novoměstské radnici. Avšak šli ještě oklikou přes kostel sv. Štěpána Na rybníčku, kde rozeznali katolickou mši, a zde pak byla vysluhována večere Páně pod obojí způsobou během následné husitské bohoslužby. Takto posilnění, zbavení hříchů i těch nadcházejících a bojovně naladěni se vydali pravděpodobně Žitnou ulicí na Dobytčí trh (nynější Karlovo náměstí) k novoměstské radnici. V čele davu už kráčel i Jan Žižka, i když nevíme, kdy a kde se k průvodu připojil. Před radnicí se pak ujal velení a Želivský ustoupil do pozadí.

Na radnici byli uvězněni husitští konšelé, které král Václav IV. provokativně 6. července sesadil, ale nenařídil uvěznit. Husité z davu pod okny se dožadovali jejich propuštění, zatím po dobrém. Požadavek na propuštění zajatých bratří byl odmítnut, načež došlo k prudké slovní přestrelce se zesměšňujícími urážkami. Moderní historiografie potvrdila, že tato akce byla předem pečlivě domluvena a naplánována s tím, že **defenestrace** bude jenom krajním řešením v případě, že konšelé nepřistoupí na dohodu s husity.

To, že někdo z radnice trefil kamínkem sluncovou monstranci nebo že dokonce konšelé z radnice házeli kameny, patří do říše pohádek. Každopádně nikam nevedoucí výměna názorů skončila násilným vniknutím na radnici, osvobozením bratří a vyházením novoměstských konšelů v čele s purkmistrem Podvinským z okna radnice. Je třeba důrazně připomenout, že se nacházíme v té nejranější fázi husitství, takže mrtví radní dole na

dlažbě nebyli vůbec o nic okradeni. Tímto násilným činem byla převzata moc na Novém Městě pražském. **Polnice svaté války zavřeštěla mocným hlasem a husitská revoluce, u jejíhož zrodu stál i náš hrdina, právě začala.**

Žižka pobýval v Praze i po smrti krále Václava IV., tedy po 16. srpnu 1419. V listopadu však kvůli neshodám s umírněnými pražskými husity odešli radikálové z Prahy. Jeden houfec v čele s Žižkou se uchýlil do jednoho z pěti vyvolených měst, města Slunce, tedy do **Plzně**. Počátkem roku 1420 svedl Žižka snad první bitvu s použitím válečných vozů u **Nekmíře** (Nekměře). Když husitům začala v Plzni hořet půda pod nohama, protože zde nabývali převahu katolíci, odešel s malou skupinou do nově vzniknuvšího **Tábora**. Cestou 25. března 1420 svedl vítěznou **bitvu u Sudoměře**. Odchodem z Prahy, příchodem na Tábor a poté zakotvením ve východních Čechách i svým operačním působením na celém českém teritoriu se stává jakýmsi věčným poutníkem-Ahasverem.

Po příchodu na Tábor koncem března 1420 se Žižka stal vedle Mikuláše z Husi, Zbyňka z Buchova a Chvala Řepického z Machovic jedním ze čtvrtních hejtmanů v nově založeném městě. A tady se začíná psát zcela nová kapitola v životě husitského hejtmana, bývalého zemana z Trocnova. Další osudy našeho hrdiny budeme již sledovat prostřednictvím jakýchsi milníků, které utvářely nejen zbytek pozemských dní božího bojovníka Jana Žižky, nýbrž i směřování revoluce. (Jejich pořadí si nečiní nárok na chronologickou posloupnost.)

Vítkov (červenec 1420)

Když po vyhlášení **první křížové** výpravy šli pražané 15. května žadonit k Zikmundovi do Kutné Hory o slitování, tak je ztrapnil takovým způsobem, že na to do smrti nezapomněli. Přišli tedy „ke křížku“ a požádali Žižku na Táboře o pomoc. A on je neodmítl, aby se jim tak pomstil za jejich schizofrenní politiku, protože věděl, že by to nedopadlo dobře. Osud jeho husitské vlasti mu byl totiž nade vše drahý.

Cestou do Prahy svedl jakoby „mimocho-dem“ vítěznou bitvu u **Poříčí nad Sázavou**, kde se ho nepřítel snažil zastavit ještě před metropolí. Smrtelně ohrožená Praha tak upřímně vítala už několika násobného vítěze. Žižka se hned začal rozhlížet po velkém městě, sevřeném ze dvou stran jako v kleštích Hradem a Vyšehradem v rukou nepřítele, a okamžitě rozpoznal strategický význam **Vítkovy hory**. Střežila totiž zásobovací cesty z východu, z úrodného Polabí. Na Vítkově hoře nechal geniální strateg vybudovat a opevnit dva sruby a jednu viniční věž. Věděl, že křižáci musí zaútočit z východu od dnešní Ohrady a po úzkém, byť dlouhém hřebeni kopce se nebudou moci rozvinout do šířky. 14. července v době nešporní to dopadlo do puntíku přesně tak, jak Žižka předpokládal. Převaha nepřítele byla však velká, takže na poslední chvíli se v pravobřežní Praze rozezněly zvony a Horskou branou vyrazily oddíly pěších husitů ozbrojených cepy a sudlicemi, doplněné střelci z kuší. Tato posila vpadnuvši křižákům do boku rozhodla nejen o husitském vítězství na Vítkově, ale i o celém tažení první kruciáty, která se na základě této prohrané bitvy rozpadla. Praha i celá země byly zachráněny! Přestože se na Vítkově odehrála „jen“ menší šarvátká, rozhodla o krachu celého tažení, neboť Zikmundovi došly peníze na výplatu žoldu.

Pokud by husité v tomto prvním fatálním střetu neobstáli, osud revoluce by byl zpečetěn již pouhý rok po defenestraci. Na velkém vítězství husitských zbraní nad první kruciátou měl největší zásluhu geniální strateg Jan Žižka.

Prachatice (listopad 1420)

Pozdní léto a podzim onoho roku přinesly Žižkovi a v boji se neustále zdokonalujícímu polnímu vojsku hned celou řadu úspěchů, završených **ovládnutím Prachatic**. Než je však společně s bratrem Žižkou dobudeme, dovolte autorovi těchto řádek jednu důležitou biblickou citaci, a to z 5. kapitoly 1. knihy Makabejské:

„Přišli k Efrónu; toto velké opevněné město leželo na cestě a nebylo možno je

obejít zprava ani zleva, ale bylo nutno jím projít. Obyvatelé města však zavřeli brány a zatarasili je balvany. Juda jim po dobrém vzkázal: ‚Potřebujeme tudy projít, abychom se dostali do své země. Nikdo vám neublíží, jenom projdeme.‘ Oni však nechtěli otevřít. Proto Juda vydal vojsku rozkaz, aby se všichni utábořili tam, kde právě jsou. Vojáci to udělali a obléhali město celý ten den a celou noc, než jim padlo do rukou. Ostrím meče pobil Juda všechno obyvatelstvo mužského pohlaví, zničil město, pobral v něm kořist a prošel jím přes mrtvoly.“ (1Mak 5, 46-51)

To je biblický příběh **Judy Makabejského** dobyvšího město Efrón. A jako přes kopírák podle Judy starozákonně nesmiřitelný Žižka dobyl i Prachatice (tentokrát už podruhé).

12. listopadu se Žižka se svým polním vojskem objevil u pevně zavřených bran města, aby potrestal místní katolíky, kteří pronásledovali husity, a pomstil upálení tří husitů. Nejprve Žižka zcela po dobrém Prachatické vyzval, aby mu otevřeli brány, že se nikomu nic nestane. A on by dané slovo určitě dodržel! Když se mu však obyvatelé Prachatic vysmáli a z hradeb mu ukazovali holé zadnice, vznětlivý Žižka vzplanul hněvem, jak jen on to dovedl. Dobytí města bylo pak dílem velice krátké doby. Po průniku táboritů do města bylo v ulicích pobito údajně 135 mužů a v sakristii kostela sv. Jakuba upáleno 85 zajatců. Ženy a děti byly ušetřeny, ale musely odejít z města. Tak krutě se Žižka zachoval k mužské populaci tohoto vzdorovitého katolického města, které doslova na vlastní kůži poznalo, že tábořícímu hejtmanovi se nelze vysmívat za zavřenými městskými branami. Ano, tušíte správně, Juda Makabejský spolu s **vojevůdcem Joziem** se stali Žižkovými starozákonními vzory.

Chomutov (březen 1421)

Během květné neděle 16. března 1421 byl podobným způsobem jako Prachatice **dobyty i Chomutov**. Ale tady veškerá podobnost končí! Masakr v tomto majoritně německém městě byl totiž ještě větší než v Prachaticích.

Žižkovi vojáci rozběsnění nestydatými urážkami chomutovských obyvatel neznali slitování. V Chomutově bylo pozabíjeno veškeré mužské obyvatelstvo kromě několika málo jedinců, kteří museli pohřbívat mrtvé, jichž byly stovky. Město disponovalo též početnou židovskou komunitou. Po dobytí města zde našli smrt i Židé. Nevíme však, jakým způsobem byli usmrcováni a kolik jich bylo. Jisté je jen jedno – odmítli podstoupit křest, resp. přistoupit ke kalichu. A tak našli smrt pravděpodobně v plamenech, buď dobrovolně, nebo do nich byli násilně vehnáni.

V Chomutově navíc řádily i tábořské ženy rozvášněné patrně bitevní vřavou do patologické zběsilosti. Tyto fúrie slíbily chomutovským dívkám a ženám, z nichž mnohé se staly právě vdovami a jiné byly těhotné, že se jim nic nestane. Vyvedly je však všechny za město, tam je okradly o svršky a cennosti, nahnaly je do viniční boudy, kterou pak táboritky zapálily. S tímto hrůzným a ničím omluvitelným činem však Žižka, bez jehož vědomí se to událo, neměl nic společného.

Klokoty, Nežárka (duben, říjen 1420)

Představte si, že by třeba – i dnes! – někdo najednou začal hlásat, že příští týden ve čtvrtek dojde k parusii. Tedy, že Kristus ten den přijde podruhé, vzkřísí mrtvé, ve vsi slávně vykoná poslední soud a nastolí dokonalou tisíciletou říši bez hříchu. Takový „prorok“ by byl považován za blouznivce. Nebo kdyby někdo podobný jako např. **Martin Húska** (řečený Loquis, tj. „mluvka“ či rovnou „žvanil“) začal rouhavě tvrdit, že nejenom sluha Boží, ale i prostý věřící může či dokonce má právo posvěcovat jakýkoli pokrm (maso, vejce, kroupy, hrách, atd.) a jakýkoli nápoj (vodu, medovinu, pivo, atd.), tedy nejenom chléb a víno, živly, které byly ustanoveny na základě nové, novozákonní smlouvy. Konsekrované (posvěcené) hostii ani vínu není třeba vzdávat zvláštní úctu, a to jakýmkoli způsobem. Těmito představami se nejen význam kalicha a přirozená úcta k němu staly takřka nicotnými, ale zároveň byla eliminována již tak dost křehká hranice mezi knězem a laikem. Loquis také rozvíjel

nepřípustné spekulace o tom, že Ježíš Kristus má jen jedno tělo, a i kdyby toto tělo bylo sebevětším, tak by neustálým přijímáním svátosti eucharistie na mnoha oltářích, a ještě více věřícími, bylo už dávno snědeno. Tento názor, který nebyl originálním názorem Martinovým, stál již na samé hranici ateizmu.

Jiná skupina na Táboře začala potají aplikovat „liturgické“ praktiky tak negující úctu k eucharistii, že šly ještě více nad rámec Húskových představ o svátosti oltářní. Ta byla u tzv. **adamitů** („naháčů“) nahrazena sexuální nevázaností a radost z přijímání Božího těla byla zaměněna za rozkoš při pohlavním aktu.

Na jaře roku 1421 byla z Tábora výše popsaná skupina tzv. „extrémní levice“, tedy parta těchto bludařů a sektářů, vyhoštěna. Bylo jich něco kolem tří set v čele s **Petrem Kánišem** a Janem z Bydlína. Martin Húska s nimi neodešel, neboť byl již v lednu uvězněn u husity Oldřicha Vaváka z Hradce, významného to představitele pánů z Hradce. Z Tábora vyhoštění heretici se rozdělili do několika menších uskupení. Kánišova skupina čítající několik desítek lidí byla nakonec Žižkou pochyтана a v dubnu 1421 upálena ve **vsí Klokoty** nedaleko Tábora (nyní součást Tábora). Toto okázalé autodafé Žižka uskutečnil na dohled tábořských hradeb, aby se pro obyvatele ve městě stalo nad slunce jasnější výstrahou i mementem. Skupina adamitů se usadila pravděpodobně **na ostrově u Hamru na řece Nežárce** a oddala se zvrhlostem spojeným s volnou láskou doprovázenou sexuálními orgiemi. V úterý 21. října 1421 Jan Žižka nemilosrdně zakročil proti těmto „naháčům“ a se svými ozbrojenci je částečně pobil, ostatní upálil.

Když Martin Húska po propuštění z vězení zjistil, že mu v Čechách pšenka už nepokvete, vydal se na Moravu. Cestou byl v Chrudimi poznán a spolu se svým druhem Prokopem Jednookým uvězněn tamním hejtnem **Divišem Bořkem z Miletínka**. Když své bludy neodvolal, byli oba předáni arcibiskupovi Konrádovi z Vechty do Roudnice nad Labem, kde byli 21. srpna na přímý

Žižkův příkaz jako nenapravitelní heretici zatlučeni do sudů a upálení.

Revoluce tak pozřela nemalou porci svých dětí.

Druhá kruciáta (1421/1422)

V letech 1421 a 1422 se uskutečnila **druhá křížová výprava** proti českým husitům. První fáze této kruciáty skončila obrovským krachem v říjnu roku 1421 u **Žatce**, odkud utekli křížáci naverbovaní ve Svaté říši římské. Druhá fáze této kruciáty započala v prosinci 1421, kdy Zikmund s velkým vojskem obsadil Kutnou Horu. I tato část kruciáty byla definitivně rozdrčena v **Německém Brodě** v lednu 1422 a Jan Žižka opět slavně zvítězil nad již druhou kruciátou. Král Zikmund na základě těchto neblahých zkušeností (ještě také jeho drtivá **porážka u Vyšehradu** 1. 11. 1420) se již do své dědičné země neodvážil vstoupit v čele žádného vojska.

Havlíčkův (Německý) Brod (9.-10. 1. 1422)

V tomto městě se událo závěrečné dějství druhé fáze druhé kruciáty.

6. ledna byli křížáci Žižkou vyhnáni z Kutné Hory. Jejich zběsilý úprk směřoval přes Německý Brod na Moravu. Brodští měšťané, posílení křížáky Zikmunda Lucemburského, se narychlo opevnili v tomto německém městě stranicím králi. 9. ledna 1422 odolávali obránci pod vedením Poláka Zavisza Czarnego z Garbova sérii prudkých útoků husitů. Následující den, během jednání o kapitulaci, rozvášnění Žižkovi bojovníci bez jeho vědomí(!) město překvapivě dobyli a množství měšťanů a křížáků usmrtili, ženy i děti ušetřili a město nakonec vypálili. V neděli 11. ledna léta Páně 1422 zde byl Jan Žižka z Kalicha slavnostně pasován na rytíře.

Ke cti slepého hejtmana budiž přičteno, že činu svých bojovníků u Německého Brodu do smrti litoval.

V roce 1423 dochází v životě Jana Žižky z Kalicha k přelomovým událostem. Pravděpodobně kvůli neshodám s táboorskými kněžími, kteří mu chtěli neustále zasahovat do vojenských, a především strategických záležitostí, Žižka odešel z Tábora do východních

Čech. Zřejmě mu vadil i pro něj nepřijatelný přístup těchto radikálních kněží k pojetí eucharistie.

V tomto roce byl taky sepsán a v život uveden **Žižkův Vojenský řád**. Žižka někdy na počátku podzimu roku 1423 vyhlásil tento svůj nový válečný řád. Vztahoval se na jeho východočeský svaz. Toto elitní vojsko polem pracující čítalo dva až tři tisíce profesionálních válečníků, s nimiž dosáhl do své smrti ještě četných vítězství. Pokud by Žižkovi vojáci zaútočili na Německý Brod v době, kdy bylo jednáno o příměří, a tento vojenský řád byl již uveden do praxe, tak by vojáci porušivší dobové konvence i svoji čest byli zřejmě postaveni před polní soud a pověšeni na nejbližších stromech. Tak přísná byla jeho ustanovení.

Hořice (20. 4. 1423)

Jan Žižka v úterý 20. 4. 1423 přesvědčivě zvítězil nad východočeskými pány v čele s Čenkem z Vartenberka v **bitvě u Hořic**, na vrchu Gothard. Bojiště vskutku velice příhodné zvolil Diviš Bořek z Miletínka, pozdější vítěz od Lipan. Jeho tvrz v Miletínku byla totiž nedaleko odtud.

Žižka na nevelkém návrší opřel svoji vozovou hradbu o hřbitovní kostel sv. Gottharda, takže nepřítel musel útočit do kopce, což byla velká taktická nevýhoda. Další podrobnosti však o bitvě neznáme. O této bitvě se zmiňují především proto, aby si laskavý čtenář povšiml Žižkova pragmatického spojení s Miletínkem, neb to bude důležité v souvislosti s hned následující událostí, jíž se budeme v našem vyprávění věnovat.

Hradec Králové (červenec 1423)

Koncem července došlo k další významné události nejen pro husitského vrchního hejtmana. Jan Žižka se poněkud neobvyklým způsobem **zmocnil Hradce Králové**. Zde byl hejtmanem právě Diviš Bořek z Miletínka a Hradec tehdy patřil do mocenské sféry pražského svazu. Žižka, po domluvě se svým přítelem hradeckým **knězem Ambrožem**, využil příznivé situace, kdy se Miletínek nacházel na Moravě, a ve městě na

soutoku Labe a Orlice ho zastupoval jeho bratr Jetřich. (Kněz Ambrož, s nímž se v našem vyprávění setkáváme poprvé, stál u zrodu východočeského svazu **orebitů**.) Po ovládnutí Hradce Králové byl Jetřich z města vypuzen a městský hrad pobořen.

Nazveme-li tuto pro nás obtížně pochopitelnou událost explicitně, tak se Jan Žižka očividně dopustil zrady na svém spojenci od Hořic. Co ho k takovému činu, jímž pro sebe získal významnou městskou základnu východočeského husitství, vedlo? Můžeme se jen dohadovat.

Žižka velice bedlivě sledoval vnitřní i zahraniční politiku Prahy a jejího svazu, k ježímž nejen vojenským představitelům Diviš Bořek z Miletínka patřil. Žižka ji sledoval možná ještě bedlivěji než politiku táborského svazu, s nímž se rozešel. Na jaře roku 1423 právě skončila neúspěšná mise tehdejšího zemského správce, litevského knížete **Zikmunda Korybuta**, na kterého Praha tolik spoléhala a na nějž Žižka ve skrytu duše nikdy nepřestal nahlížet skepticky. Zkrátka Praha mu vadila ještě více než Tábor. Po vypořádání se Prahy s Želivského teokracií (9. 3. 1422 byl tento novoměstský kazatel popraven) čelní představitelé pražanů začali inklinovat ke spolupráci nejen s kališnickou šlechtou, nýbrž koketovali i s tou katolickou. Hradec Králové jako významné město pražského svazu se tak postupně stával politicky stále více neúnosnou lokací obklopenou Žižkovým východočeským svazem. A v naznačených souvislostech musel být Miletínkův Hradec ovládaný pražany „trnem v oku“ Jana Žižky.

Vyústěním kontroverzního ovládnutí Hradce Králové Janem Žižkou byla bitva u **Strauchova dvora** (4. 8. 1423), v níž si Miletínek v čele pražanů změřil síly s Žižkou, ale utrpěl v ní drtivou porážku. O této bitvě jsme se již zmiňovali v jiné souvislosti. Pro Miletínka, který u Lipan velel vítěznému kališnicko-katolickému koaličnímu vojsku, muselo být vítězství na lipanských pláních obrovskou satisfakcí za Hradec Králové i Strauchův dvůr. Ale nejenom za ně!

Po bitvě u Strauchova dvora se revoluce ocitla na rozcestí. To byla totiž první velká bitva bratrovražedného boje počínající **občanské války**, která vrcholí za 11 let u Lipan. Na jedné straně stanuly síly, které by se spokojily s dosaženými výsledky, a na druhé straně to byl Žižka, který chtěl pokračovat v boji s cílem sjednotit celou zemi na fundamentu husitského programu čtyř článků ve znění, které vyznával neporazitelný hejtman a jeho příznivci.

Rok 1423 uzavřeme zajímavou, ale málo známou epizodou o tom, jak na Žižku byl osnován atentát, který se nepodařilo uskutečnit, neboť se o tom dozvěděli Jan Hvězda z Vícemilic a kněz Ambrož. 22. listopadu Žižku nacházejícího se v poli neprodleně informovali o atentátu. Za prozrazeným atentátem stáli zavilí nepřátelé všeho husitského, Jan Městecký z Opočna a Hynek Červenohorský.

Ten posledně jmenovaný se zapsal černým písmem do krvavých dějin katolického násilí tím, že 26. prosince 1420 ve vsi Krčín (nyní součást Nového Města nad Metují) zmasakroval v kostele sv. Ducha účastníky husitské bohoslužby i s celebrujícím knězem. Svému koni dal pak napít z kalicha, aby tak hrubým způsobem zneuctil eucharistii podobojí.

Malešov (červen 1424)

7. června Žižka zvítězil v **bitvě u Malešova**, která patří také mezi nejkrvavější v husitské epoše, přesněji řečeno v husitské občanské válce. Jedná se o bitvu, kterou Žižka svedl proti koalici tzv. Svatohavelského sněmu, jenž se uskutečnil již na podzim r. 1423. Koalici tvořili pražané spolu s katolíky, táboři však stáli mimo.

Dříve se někdy uvádělo, že v této bitvě došlo ke shazování pícních vozů naplněných kamením na nepřítel, čímž došlo k roztržení jeho pochodového proudu. Tuto spíše legendu moderní historiografie odmítla. K roztržení pochodového proudu nepřítel skutečně došlo, ale tím, že husité Žižkova polního vojska zaútočili ze svahu směrem do údolí. Byl to tak překvapivý útok, že se z něho pražané už nevzpamatovali.

Tímto přesvědčivým vítězstvím Jan Žižka zabránil předčasným Lipanům a prodloužil tak trvání revoluce o celou jednu dekádu.

V pravděpodobné lokalitě bitvy vytvořili obdivovatelé husitství překrásný areál u rybníka Prosík nedaleko Malešova. Jeho součástí je starý pomníček bitvy, který byl v létě 2023 doplněn o zcela nový, monumentální pomník Jana Žižky od sochaře Martina Řeháčka. Vřele každému doporučuji návštěvu tohoto zajímavého památečního areálu, který musí pozitivně ocenit každý, kdo má sebelepší vztah k husitství.

Přibyslav (říjen 1424)

V první dekádě září se před Prahou objevil Žižka, stále ještě rozhořčený na pražany. Vypadalo to, jako by chtěl metropoli ztrestat za to, že se mu vzepřela. Pochopitelně věděl, že město s tak rozsáhlým fortifikačním systémem nemůže obléhat, natož dobýt. A tak došlo 14. září ke **smíru na Špitálském poli** (součást dnešního Karlína a Libně). Tento smír byl následně ztvrzen ve Zdicích. Tam už Jan Žižka nebyl, neboť na samém konci září zahájil velkou výpravu na Moravu, která byla součástí oněch mírových dohod.

Cestou Žižka **oblehl Přibyslav** Čenka z Ronova, aby se mu pomstil za masakr na husitech v Chotěboři, k němuž došlo již 4. února 1421. Žižka nezapomínal! Nedaleko od Přibyslavi ale Žižka 11. října „v drahách“ (polní cesta či úhor) zemřel. Přibyslav i nedaleký Čenkův hrad Ronov byly dobyty a dle legendy byl z tohoto hradu do Hradce Králové vypraven smutečný průvod se zemřelým. Zde byl neporažený hejtman uložen k věčnému spočinutí na čestném místě u hlavního oltáře v kostele sv. Ducha, kde dosud kázal kněz Ambrož.

Co říci závěrem? Už toho mnoho nezbyvá. Husitská revoluce, jejímž jedním z hlavních protagonistů se stal i Jan Žižka z Trocnova a Kalicha, je tak nadčasovým fenoménem, že ji tuzemská ale i zahraniční historiografie přílehavě nazvaly „**revolucí před revolucemi**“. Jsou mezi námi bohužel lidé, kteří označení „revoluce“ kategoricky odmítají. Aby se autor tohoto textu vyrovnal s tímto veskrze

a historickým postojem, vypracoval stručnou analýzu, v níž porovnává husitskou revoluci s Velkou francouzskou, o které snad nikdo nepochybuje, že revolucí skutečně byla. A z této analýzy, která je k nahlédnutí na našem webu, se vnímavý čtenář dozví, kolik překvapivě shodných atributů obě revoluce obsahují.

Ještě jedním vzácným prvenstvím, na něž můžeme být právem hrdí, disponují naše národní dějiny. Je to **reformace česká**, odstartovaná mistrem Janem Husem a skupinou reformních mistrů na pražské univerzitě. I reformace česká, která vznikla celé jedno století před reformací Lutherovou a Kalvínovou, dostala obdobné přizvisko „**reformace před reformacemi**“. A právem! Čeští reformátoři však měli oproti těm pozdějším jeden obrovský handicap. Neznali knihtisk, takže své myšlenky mohli šířit po Evropě pouze opisy svých traktátů a husitskými manifesty. Je tedy zřejmé, že v okolním světě se myšlenky české reformace nemohly rychle šířit a snadněji uchytit. Husitský nesmiřitelný mesianismus proto nebyl, ani nemohl být pochopen. Přesto se **Basilejská kompaktáta** stala jedním z největších husitských vítězství. Protože husitské myšlenky byly tak velice nadčasové, nedokázali by je husité prosadit bez použití „světského meče“. Vždyť ona velevýznamná dohoda uzavřená v roce 1432 v Chebu a nazvaná „**Chebský soudce**“ mohla být podepsána až po zdrcující porážce páté kruciáty u Domažlic (1431). Po této domažlické blamáži se římská kurie se skřípěním zubů ocitla na straně, která začala tahat za kratší konec pomyslného provazu. A Chebským soudcem husiti přinutili všemocnou římskou církev, aby s nimi jednala jako rovný s rovným.

A k tomu všemu přispěl měrou vrchovatou a svým talentem i Jan Žižka.

Jiří Motyčka (www.husitstvi.cz)

NÁVRAT DĚTÍ DO VLASTI RODIČŮ

Vloni na jaře (2023) uplynulo 100 let od příjezdu dětí volyňských Čechů zpět do vlasti jejich rodičů. Mezi těmi, kteří tehdy

přijeli, byl také i můj otec Dimitrij Krynský spolu se svými sourozenci Naděnkou a Sašou.

Dimitrij Krynský se narodil v červnu 1911 jako čtvrté dítě v rodině Ivana a Marie Krynských na Volyni ve městě Zdolbunov. Jeho otec Ivan byl ve Zdolbunově učitelem na státní železničářské škole, později byl povýšen na inspektora a přeložen do města Birzula. Začátkem 1. světové války zemřel na prudký zápal plic a maminka zůstala sama se čtyřmi malými dětmi. Nejstarší dceři Helence bylo jedenáct let a nejmladšímu (mému otci) byly pouhé čtyři roky.

Marie Krynská (rozená Hrbková) byla hluboce věřící žena a byla také moudrá a podnikavá. Denně se s dětmi modlila a svěřovala je do Boží péče a ochrany. Pořídila si malý obchůdek s prodejem masa a tatínek vzpomínal, že vždy měli co do úst, měli také oděv, teplo domova a mamčinu lásku. Bylo to v době, kdy v zemi vypukl hlad a bída, tak zlá, že mnozí umírali vyčerpáním, hladem a zimou. I v té těžké době děti prožívaly zázemí domova a často od maminky naslouchaly Božím zaslíbením a ujištěním o jeho lásce.

V roce 1923 k nim přijel vikář ČCE Rudolf Šedý. Byl vyslán Kostnickou jednotou, aby odtamtud přivezl do Československa děti českých rodičů, sirotky nebo polosirotky. Dokonce bydlel nějakou dobu v rodině Krynských a babičce (mamince otce) nabídl, aby se i ona se svými dětmi vrátila do své rodné země. Pan vikář Šedý mezitím vyřizoval na příslušných úřadech potřebné formality pro jejich odjezd a odjezd dalších desítek dětí do Československé republiky. Několik dní před odjezdem se však dozvěděli, že jejich nejstarší dcera, Helenka, nemůže s nimi odjet, protože už dosáhla 18 let, a tudíž nemůže jet na společný pas. Co teď dělat? Na návrh pana vikáře se rozhodli, že tři mladší děti pojedou do Čech s ostatními dětmi a jejich maminka s Helenkou zatím zůstanou, vyřídí vše potřebné a později přijedou za nimi. Žel, politická situace se zkomplikovala, a tak Marie Krynská mohla přijet za svými dětmi až po 27 letech. To už její děti nebyly dětmi, měly své rodiny a maminku s láskou přivítaly.

Výprava, kterou vedl vikář Šedý, jela přes Polsko. Koncem dubna 1923 přešli státní hranice a vlak na čas zůstal stát v Bohumíně. Po několika dnech se vydali znovu na cestu až do Pardubic, kde prošli karanténou, a pak jeli do Hrabové u Zábřehu na Moravě, kde by-lo působiště vikáře Rudolfa Šedého. Tam si pro ně přijížděli věřící lidé a odváželi si je do svých domovů. Tatínek spolu se sestrou Naděnkou se dostali do rodiny Janáčkových v Trhonicích. Přijali je za své ke svým již třem dětem. Tak získali nový domov a v něm své druhé, ale zbožné a milující rodiče. Snad v tom můžeme vidět Boží vedení, neboť později se zjistilo, že Janáčkovi byli jejich vzdálení příbuzní. Prababička panímámy Janáčkové a prababička otcovy maminky byly sestry. Jejich bratr Alexandr se dostal do evangelické rodiny pana Šimka v nedalekých Olešnicích.

Všechny tři děti Krynských se v Čechách usadily a založily rodiny. Můj otec si vzal mou maminku, Jiřinu Šaškovou, a měli spolu pět dětí. Víra, kterou převzal od své maminky, hrála v jeho životě velkou roli. Vychočil misijní školu v Loděnicích u Berouna, a kromě několika let komunistické perzekuce byl kazatelem Církve adventistů sedmého dne. Svě zážitky a životní zkušenosti rodiče zapsali ve svých vzpomínkách s názvem: *Když pohlédneme zpátky*.

Prameny:

Jiřina a Dimitrij Krynský, *Když pohlédneme zpátky*, Jupos, Ostrava 2024 (druhé vydání)

Rudolf Šedý, *Paměti pana vikáře Šedého*, Eman, 2008.

Pavel Krynský

CESTOVATEL ČASEM, ZEMĚMI A MĚSTY

Docela by mne zajímalo, kdybych měla možnost zeptat se čtenářů, o čem bude řeč, zda by někdo uhádl. I když si odběratelů Exulanta moc vážím, jsem téměř přesvědčena, že nikdo.

Tak – abych vás moc nenapínala: jedná se o naše harmonium, na kterém jsme se všichni čtyři sourozenci naučili hrát. Ale jak už to

bývá, nikoho z nás ani později nenapadlo, odkud vlastně se k nám tento nástroj dostal (přiznávám, že bych si bývala později nafackovala, ale už by to bylo zbytečné, nebylo koho se ptát).

Náš tatínek Jan Matěj Tomeš se narodil v Polsku, kde také působil (naposledy v Zelově) jako učitel a sborový kantor. V roce 1933 odjel na misijní školu v Olomouci, kde složil diakonskou zkoušku. Když potom na Volyni v mé rodné Michalovce přemýšleli, koho povolát za kazatele evangelického sboru, jehož členové v té době dokončovali stavbu kostela, los padl na našeho tatínka. Přistěhovali se s naší maminkou a dvěma nejstaršími sourozenci – ale ještě s někým: s naším milovaným harmoniem. A tak začalo jeho putování časem, zeměmi a městy. Jak se však později ukázalo, mělo za sebou už trojí stěhování: z Ameriky do Československa, pak do Polska a odtud na Michalovku.

Je pro mne naprosto neuvěřitelné, jak – bez jakékoli úhony – přežilo čtvrtý přesun – vlakem špinavým od uhlí, t.zn. z Michalovky do vytoužené vlasti, konkrétně v roce 1947 do Hrušovan na Litoměřicku.

Neuplynulo ani půl roku, kdy došlo k pátému stěhování – do Trmic u Ústí nad Labem. Tatínek si přál ještě sloužit, tak přijal místo kazatele v trmickém sboru. V kostele byly krásné varhany a naše harmonium sloužilo ve sborové místnosti.

Za několik let, po skončení tatínkovy služby, šesté stěhování: do Liběchova u Mělníka, kde byl farářem náš Jiří. Ani tady nástroj nezahálel, sloužil při bohoslužbách. Rodiče prožili v Liběchově devatenáct let, tedy i poté, co Jiří začal pracovat v evangelickém sboru ve Strmilově. A tak v roce 1971 čekalo naše milé harmonium sedmé stěhování, a sice do Krnova, kde byl kazatelem náš švagr Bronislav Kielar. Tam se ukázalo, že náš souputník už bude většinou jen ozdobou jednoho pokoje. Ano, čtete dobře, ozdobou: bylo totiž nepochopitelné, že tolik složitých přemístování na něm nezanechalo žádné viditelné stopy.

A teď, dovolíte-li, popíši radostný a nečekaný závěr. Náš „senior“, téměř stoletý, se

26. ledna 2023 vydal na svou poslední pouť, ale ne do zapomnění, nýbrž do společnosti dalších vzácných nástrojů v Muzeu harmonií v Prostějově.

To se ale musím vrátit kousek zpátky (ještě máte trpělivost?) do roku 2022. kdy jsem se dočetla, že v Prostějově vzniká první stálá expozice harmonií v České republice a zároveň také první ve střední Evropě. U jejího zrodu stál varhaník a koncertní hráč na harmonium Ondřej Mucha a houslista Jan Tomanek. Dlouho jsem se nerozmýšlela a po dohodě s příbuznými v Krnově jsem se spojila s panem Muchou a ani v nejdůležitějším snu by mne nenapadlo, jakou radost mu udělá mobilem zasláný snímek našeho harmonia, které jsme se rozhodli věnovat zmíněnému muzeu.

Teď už stručně (možná...). Měla jsem radost, že mohu být při osmém stěhování harmonia. A protože jsem spolu s neteří a synovcem mohla poznat dva skvělé pány a umělce, kteří nástroj přebírali, měla jsem jistotu, že mu v jejich společnosti bude dobře a dokonce se občas na něj bude i koncertovat (pan Tomanek kromě houslí ovládá i opravy těchto nástrojů); v muzeu je už více než 70 harmonií.

Začátkem dubna jsem byla pozvána na vernisáž výstavy Kutnohorská varhanářská škola v Českém muzeu stříbra v Kutné Hoře, kde bylo také připomenuto 110.výročí úmrtí významného varhanáře Jana Tučka, s jehož jménem je spojeno i naše harmonium. Mezi šesti exponáty z muzea harmonií byl i ten náš cestovatel.

Po skončení výstavy se vrátí do expozice Muzea harmonií v historické budově na náměstí T.G.Masaryka v Prostějově, kde vnitřní prostory s kachlovými kamny a freskami připomínají dobu, v jaké se ten nástroj v Americe nacházel.

Uf!! Děkuji za trpělivost. Tento článek si pro časopis Exulant vyžádal bratr Bistranin, když jsem se při nějaké příležitosti zmínila o pohnuté historii našeho harmonia.

D. Rut Nývltová

Z LODŽE

Díky spolku Exulant dostali v posledních letech čtenáři několik publikací vztahujících se k historii potomků pobělohorských exulantů.

Moc pěkné je vydání knížečky Vlastimila Pospíšila „Babičko, vyprávěj“, ilustrované perokresbami Vlasty Švejdové. Při četbě vzpomínek babičky se mi vybavuje mé vlastní dětství, vracím se do doby, kdy moje maminka hrála na mandolínu a zpívala písničky, které lze dnes už slyšet asi jenom v Zelově. Po vydání mého polského překladu knihy Vlastimila Pospíšila „Návrat domů“, mi bratr Pospíšil poslal i příběhy, tvořící knihu „Babičko, vyprávěj“. Asi předpokládal, že budu mít zájem o vzpomínky z jeho dětství. Byl to velice správný předpoklad. Když jsem to četl, viděl jsem náš dům i domy těch, kteří bydleli v Zelově a na Zelůvku, vždyť ty příběhy jsou o nich, o jejich radostech a bolestech. Přeložil jsem do polštiny i tuto knihu vzpomínek, ale kvůli mému zdravotnímu stavu se dlouho nedostala do tisku. Zanedlouho však kniha vyjde. Polský překlad „Babičko, vyprávěj“ dostanou sbory v Zelově, Kučově a Lodži. Myslím, že učitelé nedělních školek v těchto sborech o ni budou mít zájem. Naposledy jsem se osobně setkal a mluvil s bratrem Vlastimilem Pospíšilem v kostele zelovského sboru v roce 2015.

Velmi zajímavý je i „Památník k nedožitým padesátinám Daniela Nevečeřala – Nevala“. Znal jsem dobře faráře Jaroslava Nevečeřala, Danielova dědečka. Rodina faráře Nevečeřala žila v Kučově a s mojí zelovskou babičkou byli dokonce příbuzní. Bylo to přes rodinu Burešovu. Manželka faráře Nevečeřala mi vždy říkala: „Nejsem pro tebe žádná paní, já jsem tvoje teta“. Takové byly vztahy rodin žijících v Kučově a Zelově. Jaroslav Nevečeřal se přestěhoval do Lodže a stal se tu farářem evangelicko – reformovaného sboru. A když i já jsem se stal obyvatelem tohoto města, byl jsem řadu let kurátorem (prezesem kolegium) tohoto sboru. Pro sbor to tenkrát byly těžké časy. Danielův otec a já jsme byli přátelé. Oba jsme studovali na Vysoké technické škole v Lodži. Dodnes udržujeme aspoň telefonický kontakt.

Na setkání s Danielem Nevaalem mám tuto vzpomínku. Bylo pěkné počasí, a tak jsme ho s manželkou využili k cestě do Zelova. Když jsme tam byli, vedla naše procházka na náměstí a pak ulicí Sienkiewiczze k evangelickému kostelu. U fary nás potkal mládenec, byl to Daniel Neval. Po seznámení jsme vzpomínali na práci faráře Jaroslava Nevečeřala v zelovském zboru. V té době byl totiž můj tatínek starším sboru (kostelní rada sboru).

Obdivuhodný byl rozsah záberu a zájmů Daniela. Od techniky (diplomová práce „Laboratorium für Atmosphärenphysik na ETH v Curychu), přes filosofii a historii na Filozofické fakultě University v Curychu, až k teologii na téže univerzitě a v Praze. Za pobytu v Čechách sloužil jako kazatel Božího slova ve sboru Českobratrské církve evangelické v Kladně. Daniel Neval byl opravdu dědicem české reformace. V tak krátkém životě toho tolik dokázal! Nesl na svých ramenou odkaz české reformace.

Nákladem spolku Exulant v roce 2023 dostali do rukou čtenáři také knihu „Exulantské Vánoce a Velikonoce“. Je to opravdu památník pobělohorských exulantů pro víru. Úžasnou práci tu vykonala Edita Štěříková sepsáním historických událostí spojených s exulantskými Vánoce a Velikonocemi ve sborech a zemích, kde exulanti hledali útočiště. Je to moc zajímavé čtení na dlouhé večery.

Mezi jiným mě v knize zvláště zaujaly vzpomínky Zdzisława Trandy, superintendenta Evangelicko – reformované církve v Polsku, který byl farářem evangelicko – reformovaného sboru v Zelově v letech 1952-1982. V době, kdy byl zelovským farářem, se naučil česky tak dobře, že pak mnoho let v tomto jazyce konal bohoslužby. V článku publikovaném v knize zachytil farář Tranda zvyky a tradice, které v Zelově poznal a zachovával (Vánoce a konec roku v Zelově).

Velké díky editorovi Janovi Bistraninovi za vydání historických prací i vzpomínek autorů. Je to památník pro mě i pro další pokolení.

Děkuji spolku Exulant za vydání knížek tak důležitých pro paměť pobělohorských exulantů.

Jaroslav Stejskal

TRPÍSTY – 27. 8. 2023 a 25. 8. 2024

K druhému datu, uvedenému v nadpisu – 25. 8. 2024 – lze napsat jen to, že i letos se bude na hřišti v Trpístech v uvedený den ve 14.00 hodin konat tradiční setkání všech lidí, kteří si chtějí připomenout reemigraci potomků pobělohorských exulantů po druhé světové válce, jejich usídlování i podíl na vzniku protestantských sborů v západních Čechách. Jejich víru i jejich odkaz. Všichni jste srdečně zváni.

Datum první – 27. 8. 2023, připomíná, že v tuto neděli se konalo takové setkání v Trpístech v loňském roce. Přivítali jsme na něm **Mgr. Petra Brodského**, emeritního „potulného kazatele“ správněji řečeno – synodní radou ČCE pověřeného celocírkevního kazatele pro české sbory ve východní Evropě. Bratr Brodský nás seznámil se svou dlouholetou službou mezi krajany v evangelických sborech. Celou jeho přednášku zde otiskujeme:

Vážené sestry a bratři, vážení přítomní. Děkuji za pozvání k tomuto dnešnímu setkání. Hodně jsem o této ušlechtilé tradici slyšel. Než ovšem přejdu k tomu, o co se chci s vámi dnes podělit – dovoluji mi, abych na úvod přečetl z Hesel Jednoty bratrské vybrané texty pro dnešní den. Ještě na úvod zmíním, že Hesla Jednoty bratrské vycházejí od roku 1731 – původně byla vnímána soustava denních textů pro kalendářní rok něco jako „denní rozkaz“ – a byla pojátkem pro všechny bratry a sestry, kteří již v té době se podíleli na misijích v oblasti Karibiku, Grónska, Severní Ameriky, Afriky a později i na Blízký východ. Toto malé představení Hesel ukončím sdělením, že jsou rozšířena do celého světa a v současnosti jsou vydávána ve více než 60 jazycích v Evropě, Africe, Asii a Americe.

Pro tuto neděli byly vybrány tyto verše: starozákonní: „**Hospodin, tvůj Bůh, ti při veškeré práci tvých rukou žehnal.**“ (5.Mojž. 2,7); novozákonní: „**Z jeho plnosti jsme všichni přijali a sice milost za milost.**“ (Jan 1,16).

Českobratrská církev evangelická udržuje úzké vztahy s českými evangelickými sbory

v zahraničí, se kterými je spojena vztahem vzájemnosti (Bible, zpěvník, tradice, časopisy, kontakty). Na návrh synodní rady, bylo na 3. zasedání synodu v roce 2005 zřízeno místo celocírkevního kazatele pro české sbory ve východní Evropě. Do služby kazatele jsem byl vyslán já, Petr Brodský. Po opakovaných volbách jsem toto „vyslání“ zastával až do ledna 2015.

Náplní práce zřízeného místa „celocírkevního kazatele pro české sbory ve východní Evropě“ bylo soustavně se věnovat kazatelské práci a koordinaci kazatelské práce v českých mluvících sborech východní Evropy. Tomuto rozhodnutí předcházelo několikoroční úsilí „pověřeného koordinátora vztahů k ‘českým’ zahraničním sborům“ prověřit a zjistit, zda zřízení funkce „potulného“ je vůbec žádoucí. Toto velice zajímavé a podnětné „zkoumání“ jsem také dělal já.

V prvé řadě je ale třeba odpovědět na otázku: jak je to možné, že ještě dnes žijí celé skupiny česky mluvících lidí v různých částech východní Evropy – ale i v zámoří? Vystěhovali se! Historie českého vystěhovalectví – to samotné by bylo na dlouhou přednášku. Předně je třeba zdůraznit, že vystěhovalectví je přirozený sociální jev – pravda, může být vedeno na bázi dobrovolnosti, nebo vynucení. Ve všech těch etapách bychom mohli rozpoznat motivy sociální, hospodářské, politické, ale i náboženské. Řečeno velmi stručně: můžeme vysledovat v našich dějinách tři základní motivy a podněty k emigraci:

1. Za první odliv obyvatelstva za hranice se označuje českobratrská emigrace po porážce stavovského odboje v roce 1547 – do Polska a Poznaňska.

2. Druhou vlnou hromadného vystěhovalectví byl postupný odchod nekatolíků po bitvě na Bílé hoře 8.listopadu 1620 – to je vůbec pro historiky velmi zajímavé období. Nejprve odešli šlechtičtí účastníci odboje, pak mnozí kazatelé, učitelé, později odcházeli i měšťané a „poddaný“ lid. Český šlechtic Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka v Pamětech uvádí, že celkem emigrovalo 36.000 protestantských rodin. Nejznámější

osobnosti této vlny jsou J. A. Komenský, Pavel Stránský, Pavel Skála ze Zhoře, Karel starší ze Žerotína. Cílem bylo: Sasko, Slezsko, Uhry a Polsko. A odtud se pak exulanti usazovali v Sedmihradsku, Rusku, Švédsku, Holandsku. To, co je pro nás velmi zajímavé – zde v této pobělohorské emigraci je možné hledat stopy zelowských – bohemsko – veselynivských krajanů.

3. Třetí vlna emigrace – zde můžeme vysledovat převážně ekonomické důvody. Po roce 1772 – tedy ještě před vydáním Tolerančního patentu (13.10.1781) – po prvním rozdělení Polska přichází řada Čechů do Ruského císařství a na Ukrajinu. Byli to hudebníci, učitelé, vojáci, řemeslníci. A mezi nimi byli i evangelíci. Například v hlavním městě Haliče – Lvově, navštěvovali luterský kostel. V těchto letech tu také vzniká cílený a vědomý krajanský život. V roce 1861 bylo v Rusku zrušeno nevolnictví a zejména po pruské válce 1866 levná půda přilákala tisíce českých sedláků – s touto vlnou přichází právě také řada potomků pobělohorských exulantů ze Zelowa a jiných obcí Polska a Slezska a také mnozí evangelíci z Čech. Na začátku XX. století se odhaduje celkový počet krajanů v Ruském císařství kolem 120.000. Většina směřovala na jih Ukrajiny, Krym a po roce 1868 také na Volyň. V těchto letech se na jižní Ukrajině a Krymu usazují Češi v Bohemce, Alexandrovce (česko-německá), v Čechohradě (Novgorodivka). Po roce 1900 najdeme některé rodiny na Sibíři např. v tomské gubernii – Sosnovka, Mitluš, Ditlov, a také v jenisejské gubernii.

Česká zemědělská kolonizace byla charakteristická po celé 19. století. A právě do dvacátých let 19. století spadá založení českých vesnic v Banátu. Stalo se tak na žádost tamního vojenského velitelství a jedním z úkolů bylo chránit zemi při Dunaji proti turecké expanzi. Češi vybudovali vesnice: Svatou Helenu, Bígr, Rovensko, Einbenthal, Šumicu; a na území Vojvodiny – dnešní Srbsko: Češko Selo, Veliko Srediště, Kruščica. Záměrně pomímám vystěhovalectví do USA, kam nastal velký nárůst po roce 1848, kdy byla objevena zlatá pole v Kalifornii. Vídeň

se stává po Praze druhým kulturním centrem, dalo by se zmínit i vystěhovalectví do Francie, Švýcarska a dalších zemí zejména po první světové válce. Ale skupiny Čechů nacházíme v jižním Chile (1872-1875) a počátkem 20. století také v Argentině a Brazílii.

Možná ještě jedna zajímavost: Organizované vystěhovalectví za první československé republiky do SSSR /1923-32/. Tuto akci řídila KSČ, reagující tak na rezoluci IV. kongresu Komunistické internacionály a proletářské pomoci sovětskému Rusku – drobní řemeslníci z Prahy a okolí Slaného pod názvem „Pragomašina“ odjeli do Tbilisi a vytvořili tu početnou českou kolonii. Po roce 1945 se většina vrací do ČSR.

Možná je důležité zmínit, že migrace českého etnika nekončily v jedné lokalitě. Následovala obvykle tzv. druhotná migrace, odchod jednotlivců i celých rodin – z různých důvodů, někdy i z důvodů nesnášenlivosti, nebo nedostatku půdy. Tak vzniká Zelov (1802/03), Kuczov (1818), ale i například v Bulharsku Vojvodovo nebo Goluboje v Moldávii a Borodinovka v Kazachstánu.

Pochopitelně pozornost by si zasloužila i emigrace po roce 1948 a 1968, ale to není předmětem našeho dnešního setkání.

A nyní k problematice vlastních evangelických sborů ve východní Evropě. Jedná se o tyto sbory: Dva Nezávislé evangelické bratrské sbory na Ukrajině – Bohemka a Veselynivka, Český reformovaný sbor v Chorvatsku – Bjeliševac (Pleternica), Český reformovaný sbor v Srbsku – Veliko Srediště, Český reformovaný sbor v Rumunsku – Peregu Mare, Reformovaný sbor v Polsku – Zelów.

České sbory na Ukrajině: Bohemka a Veselynivka

Začněme takto: výprava Jednoty bratrské ve složení Martin Kabátník, Lukáš Pražský, Mareš Kokovec a Kašpar Marek navštívila v březnu 1491 cestou do Cařihradu i Ukrajinu (Lvov), aby vypátrali: „byl-li by jaký lid ještě kde na světě, ješto by se choval podle způsobu a řádu první církve svaté tak, jakž Písma o tom vyprávějí.“ ... O pět set let

později, v říjnu 1991, po delší odmlce (od roku 1962), došlo k obnovení evangelických bohoslužeb v obci Bohemka na Ukrajině v české řeči.

V srpnu 1905 v dolině bezejmenného přítoku řeky Čicikle v Ananěvském újezdu Chersonské gubernie Ruského císařství (nyní Mykolajivská oblast) založili potomci pobělohorských evangelických exulantů vesnici nazvanou Bohemka. Už o rok později vznikl i reformovaný sbor, který existoval do roku 1962. Tehdy byl z nařízení sovětské vlády zrušen. Obnoven byl až v únoru 1992 po vzniku nezávislé Ukrajiny, a to s nepřímou vazbou na Českobratrskou církev evangelickou.

Zde musím vložit příběh, který stojí za připomenutí: Někdy začátkem roku 1991 u dveří synodní rady zazvonila žena a po otevření pravila: „Já jsem Ola Andršová, pocházím z Bohemky na Ukrajině, z větší části obyvatelé jsme „Češi“ a máme i zpěvník. Do roku 1962 jsme mívali shromáždění, co máme nyní dělat?“ Nevím přesně, jak jí na synodní radě poradili, ale nic dalšího se nerozvíjelo. Až Miroslav Čejka, řečený Bob, v témže roce na podzim jel s „humanitární pomocí“ někam blízko Oděsy, a tak se rozhodl, že navštíví Bohemku. Na synodní radě mu sice moc neporadili, ale vyrazil. A opravdu ve vesnici, do níž s pomocí jeli, jim poradili. O „české“ vesnici Bohemce věděli. Krátká návštěva Bohemky byla, jak to vidí bratr Čejka dnes, Božím vedením. Místním rozhlasem se bohemští shromáždili v klubu, kde na stěnách visely obrazy Stalina, Lenina, a došlo vlastně k prvnímu shromáždění. Pro pokračování „bohoslužebných shromáždění“ byli vyzváni, a opravdu se začali scházet a navazovat na to, co bylo v roce 1962 přetrženo. Po návratu bratra Čejky se i synodní rada rozhoupala k odpovědným činům vůči bohemským krajanům. Zajímavé je, že se vůbec nemluvilo o Veselynivce vzdálené asi 60-90 km.

Pro úplné vyjasnění chci ještě zmínit návštěvu Bohemky v roce 1992 před Vánocemi. Bylo to již po vyhlášení samostatnosti Ukrajiny. Spolek „Centrum humanitární pomoci krajanům“, jehož předsedou byl Jiří Svoboda,

ve spolupráci s MZV ČR měl za úkol podporovat krajany, zejména na Ukrajině. S delegací jel i farář Václav Hurt. Při svolaném shromáždění byl Václav požádán o vykonání křtů – ač neměl ani talár, promluvil a křty vykonal – „nepokřtěných dětí i starších“ bylo něco kolem 30 osob. Po návratu nastává období, do kterého se již aktivně vkládá i synodní rada ČCE.

V srpnu 1994 navštívil Bohemku synodní senior Pavel Smetana a 28. srpna ordinoval Josefa Jančíka ke službě Slova a svátostí a zároveň byl položen základní kámen ke stavbě kostela. Bylo zvoleno staršovstvo a kurátorem sboru byl zvolen Josef Hart. Kurátor, kazatel a řada rodin, za významné finanční pomoci ČCE, se zasloužili o stavbu prvního českého evangelického kostela na Ukrajině s názvem Betlémská kaple. Slavnostní předání se konalo 20. října 1996 za přítomnosti zástupců z Čech i Ukrajiny. Zároveň byl ordinován ke službě Slova a svátostí druhý presbyter Ludvík Švejdar. Ještě za života bratra Jančíka byla 14. 6. 2009 ordinována ke službě Slova a svátostí Ludmila Sverdlová, která se po úmrtí bratra Jančíka stala kazatelkou sboru. Kostel slouží k bohoslužebným shromážděním, biblickým hodinám, výuce dětí. K té zejména o prázdninách, kdy pravidelně přijíždějí a zajišťují ji studenti z Česka za přispění Centra humanitární pomoci krajanům. Slušně vybavená knihovna a malé muzeum oživilo celou budouv, která poskytuje také ubytování případných výpomocných kazatelů a návštěv.

Za pozornost stojí i to, že ve městě Pervomajsk, asi 60 km od Bohemky, bydlí mnoho rodin, které se přistěhovaly z Bohemky. Ti zde založili spolek Nová Bohemka, ale co je nejdůležitější, vedle spolkové činnosti se konají jednou v měsíci i bohoslužby, ke kterým přijížděla Ludmila Sverdlová. Žel sestra Sverdlová s rodinou se přestěhovala do Čech a nyní se o duchovní záležitosti stará sestra Ludmila Hortová a její snacha Alena Hortová.

Důležitou částí existence sborů je i kazatelská výpomoc z ČR:

Působili tu: David Balcar s manželkou Jitkou od listopadu 1994 do dubna 1995. Jejich

působení na Ukrajině mělo velkou odezvu i v církevním tisku. Zajímavý je i komentář Davida. „Mám za to, že to nebyla misie, spíš to připomínalo dobu po tolerančním patentu, kdy kazatelé z Maďarska apod. nacházeli u nás zbytky víry a dávali tomu formu a tvar. Lekl jsem se publicity, kterou to mělo v ČCE, jako by se nedělo nic jiného. Nebo je to odhlédnutí od domácích problémů (po vzoru Německa, kde do kostela chodí málo lidí, ale podporují křesťany v Africe a kdoví kde ještě) anebo upřímná radost, že konečně můžeme pomoci a někdo o nás stojí.“

Sbor v Bohemce byl řádně registrován 25. 5. 1995.

Další delší pobyt tu absolvovali Aleš Mostecký s ženou Alenou (1997-1998), Daniel Heller (1999-2000) a Petr Brodský (2002-2003).

Právě za pobytu Aleše Mosteckého začínají i obnovené styky bohemských a veselynivských Čechů. Aleš navštěvoval Veselynivku pravidelně a z jeho iniciativy se tu začíná tvořit sborové společenství. V únoru 1998 je sbor obnoven a 24. 4. 1999 je registrován.

Založení Veselynivky 1912

Veselynivka je česká evangelická obec v Oděské oblasti na Ukrajině. Je jednou z posledních osad, kterou založili potomci pobělohorských exulantů, a to na pronajaté půdě pana Sirotinského v tehdejší Chersonské gubernii 14. února 1912. Název obce se často měnil. Prvotní název zněl Sirotinka, následovaly Čechoslavie (1923–1930), Chutor Čechy (1930–1940), znovu Sirotinka (1940–1950) a od roku 1950 Veselynivka. Evangelický sbor byl založen pravděpodobně roku 1923 a existoval do roku 1962, kdy jej sovětská vláda zrušila. Jako Nezávislý evangelický bratrský sbor byl příslušnými státními úřady zaregistrován v únoru 1998 a má nepřímou vazbu na Českobratrskou církev evangelickou, se kterou udržuje úzké styky. 23. května 1999 byla synodním seniorem Pavlem Smetanou ordinována ke službě Slova a svátostí Marie Provazníková. Bohoslužebná shromáždění v letech 1923–1962 se konala ve světnicích domů Viléma Horty

a Fridricha Švejdara, od roku 1998 se konala shromáždění v domě Marie Provazníkové. Za finanční pomoci ČCE byl zakoupen bývalý obchod a přebudován na útulnou modlitebnu. Tato byla odevzdána ke svému účelu 3. 10. 1999. Veselynivské „shromáždění“ je počtem malé, ale váží si kazatelské práce Marie Provazníkové, která již 15 x navštívila pravidelný lednový kurz kazatelů v Praze a z toho letošního – jak se sama několikrát vyjádřila – odjela povzbuzena a posílena do další sborové práce.

Své poslání splnil i zájezd „Po stopách otců do vlasti“ (15. – 26. října 2000). Na základě uzavřené „Dohody o spolupráci a vzájemných stycích mezi sborem v Bohemce (i Veselynivce) a ČCE – zastoupenou SR, je zajištěna pestrost vzájemných kontaktů. Zvláště ukrajinská státní správa bere tyto dohody velmi vážně.

Důležité jsou aktivity – vyjmenuji jen některé:

- prázdninové pobyty studentů – vikariátníků na sborech;
- děti z Ukrajiny střídavě jezdí na letní tábor v Bělči;
- při krátkodobých pobytech – vždy biblické hodiny, bohoslužby, setkávání napříč generacemi;
- „zvelebování“ staveb – např. stavba věže v Bohemce, pořízení zvonů pro Bohemku i Veselynivku, stavební úpravy i za finančního přispění OKKV MZV ČR. Důležité je, že se v žádném případě nejedná o budování skanzenu, ale o snahu povzbudit tradice a pomoci společenství krajanů při zapojení do širšího křesťanského společenství.

Na otázku, co tedy pomohlo zachránit české evangelické společenství – odpovím takto: především víra v Boží pomoc a vedení, kázání v české řeči, čtení Bible, zpěv – nejen z Harfy sionské, ale i zpěvníky, které se dnes u nás běžně užívají (Evangelický zpěvník, Dodatek, Svítá). Zanedbatelný není ani odkaz předků – Jana Husa, J. A. Komenského, věrní kazatelé, pracovitost a vzájemná pomoc. Všechno toto také přivedlo bratry z Bohemky a Veselynivky do České družiny,

Československých legií a Československé východní armády (Svobodovci).

Kontaktní osobou pro sbory na Ukrajině je Miroslav Pfann, farář v Libiši.

Opusťme Ukrajinu. Něco ještě o ostatních sborech. Vyjma ukrajinských – jsou ostatní sbory zařazeny do organizačních struktur místních reformovaných církví. Z tohoto pohledu byl na tom nejlépe Zelów – spravován za mého působení mezi krajany dokonce dvěma faráři – pastor Miroslaw Jelinek a první ordinovaná žena reformované církve v Polsku – Wiera Jelinek. Navíc oba hovoří slušnou češtinou. Žel v roce 2010 oba přešli do Čech, lépe řečeno na Moravu, a jsou faráři v Ratiboři a Kateřinících. Ostatní sbory jsou duchovně spravovány místními kazateli, a to s větší či menší starostlivostí.

Z tohoto pohledu je nejvíce zanedbáván sbor v Srbsku. Cituji z dopisu bývalé kurátorky sboru ve Velikom Središti Alžběty Hájkové: „...že byste přijeli, to nás velmi potěšilo. Naši nebyli přes zimu vůbec od října měsíce a říkal, že přes zimu se nevydá na cestu. Od té doby jsme neměli ani Večeři Páně. Líto nám je, i když je nás hrstka, že to tak je“.

Peregu Mare – český reformovaný sbor v Rumunsku

Češi se do Peregu Mare přestěhovali v roce 1863. Jedná se o migraci ekonomickou a je pozoruhodné, v jaké shodě v Peregu žijí vedle sebe rodiny české, ukrajinské, rumunské a německé. Kostel byl slavnostně předán svému účelu až 30. 10. 1960 – jeho stavba začala už v roce 1942. Významnou postavou byl farář Bedřich Dušek, který byl peregu-mareckým farářem až do roku 1980.

V současnosti je filiálním sborem Peregu Mig. Farářem je Varadi Sandor Karoly. Kurátorem a zároveň ordinovaným presbyterem je Jaroslav Kalousek. Byl ordinován 6. 5. 2007. Vede-li on bohoslužby, jsou v češtině. Pokud zjistí, že někteří účastníci bohoslužeb nerozumí češtině, shrne myšlenku kázání v rumunštině, případně maďarštině! Z Peregu Mare pochází i současný celocírkevní kantor

ČCE, Ladislav Moravetz. S bratrem kurátorem jsem i v současné době v docela pravidelném styku.

Veliko Srediště – český reformovaný sbor v Srbsku

Češi přišli do Srediště v rozmezí let 1850 až 1852. 10. června 1863 byl položen základní kámen ke stavbě kostela a 20. října 1866 byl chrám posvěcen.

Reformovaný sbor v současné době tvoří několik rodin, které věrně drží a vyznávají evangelickou víru svých předků. Srbská reformovaná církev se po stránce duchovní ani materiální o središťské sborové společenství nezajímá. O to větší péči je nutné tomuto sboru věnovat z české strany. Tak se i děje a povzbuzující je i „ekumenická“ spolupráce s českou katolickou komunitou v nedaleké Bele Crkvi a Kruščici. Čtené bohoslužby vedla Elizabeta Hájková, kurátorka sboru, stihla při tom i doprovázet zpěv hrou na elektrofonické varhánky.

České vesnice – Češko Selo a zejména Kruščici lze považovat za živou římskokatolickou farnost. Za mé působnosti byl knězem Tibor Király z Bele Crkve, který byl obdařen citem pro menšiny. Stávalo se pravidlem, že v Kruščici se konávají ekumenické bohoslužby a jsou vnímány velmi vstřícně ze strany krajanů i ČCE.

Veliko Srediště z pohledu mnohých – neperspektivní! Nemám toto slovo rád. Má svá specifika, zvláště v poslední době zanedbáván srbskou reformovanou církví. Dbáme na to, aby i do tohoto společenství přijížděli naši faráři a zde patří poděkovat zvláště bratru Janu Trusinovi, který se snažil každoroční podzimní cestu směřovat do tohoto sboru.

Kontaktní osobou pro sbor v Rumunsku a Srbsku je Pavel Šebesta, farář ve sboru Zádveřice-Raková

Bjeliševac – český sbor v rámci reformované církve v Chorvatsku

Kolem roku 1880 se stěhují Češi do požežské kotliny. V roce 1900 reformovaní evangelíci v nedaleké Pleternici zakupují

domek, který následně upravují na modlitebnu.

Bjeliševac a Pleternica se v roce 1946 stávají samostatnými sbory. Od roku 1964 byl farářem sboru biskup Endre Langh a od října 2005 farář Branimír Bučanovič ze Záhřebu. V květnu roku 2003 je slavnostně otevřen nově postavený kostel. Bohoslužby se konají převážně chorvatsky, pokud přijede host z Čech, jsou bohoslužby české. Kurátorkou sboru byla dlouhou dobu Zdenka Pagáčová z Požegy, která spoluprací s ČCE hodnotí takto: „Moc mne těší, že máme dobré vztahy s Českobratrskou církví evangelickou, jak finanční, tak i duchovní podporu a povzbuzení! Za tu duchovní jsme moc vděční.“ Pozoruhodnost: někteří mluví dosud krásnou valaštinou!

Zajímavá je zkušenost s pobytem dlouhodobějším. Byly první pokusy o práci s dětmi, oživení jazyka, zdálo se, že to mělo odezvu a bude se pokračovat, ale nakonec se ukázalo, že mládež o tuto formu spolupráce s českým prostředím zájem nemá. „Místní“ farář Branislav Bučanovic byl velmi vstřícný ke spolupráci s ČCE. Ovšem po neshodách s vedením reformované církve v Chorvatsku odešel ze sboru a sbor má nyní na starosti farář z vedlejšího sboru Darko Turšič.

Kontaktní osobou pro sbor v Chorvatsku je Pavel Freitinger, farář ve sboru Velká Lhota.

Zelów – sbor reformované církve v Polsku s velmi širokou a bohatou historií.

Z řady českých kolonií v Lužici a Slezsku, které vznikly na základě rekatolizace v 18. století, odchází některé české rodiny na jaře v roce 1803 do Zelova. V roce 1818 exulanti kupují ještě Kučov, další potomci zakládají kolonii ve Faustynově (1841) a v Požděnicích (1843).

Základní kámen kostela v Zelově byl položen 12. 7. 1821 a kostel slavnostně otevřen 3. 7. 1825. V současné době je sbor součástí Reformované polské církve. Dlouholetým farářem byl Miroslaw Jelinek a pak i jeho žena Wiera, první ordinovaná reformovaná farářka

V Polsku. Od roku 2010 oba působí na Valašsku.

České bohoslužby se konají zpravidla za účasti faráře z Čech. Významnou pomocí při budování Muzea – dokumentačního střediska historie Českých bratří, byla i vysoká finanční podpora z prostředků MZV ČR, ze které byla financována oprava kostela a muzejních prostor.

V zelovském sboru jsem vykonal dvě dlouhodobější návštěvy a navštívil i další sbory v Polsku. V současné době se situace vyvinula tak, že po dohodě je možné mít české bohoslužby nejen v Zelově, ale i v Kleszczově, Belchatově (tam doposud nebyly) i v Lodži. Čtyři bratři ze Zelova navštívili také Bohemku a Veselynivku. Znovu se otevírá možnost posloužit českou bohoslužbou v Husinci (Střelín) a Pstražné. Dokonce záměr konzistoře ve Varšavě byl takový, aby si naše církve nad těmito dvěma sbory (Pstražná a Husinec) vzala „patronát“. Silný „zelovský mýtus“ ustupuje do pozadí. Po odchodu manželů Jelinkových do Čech se stává farářem sboru na krátký čas Roman Lipiński. A nyní je farářem Tomasz Pieczko. Mám naději, že spolupráce mezi Zelowem a Českobratrskou církví evangelickou bude pokračovat i v příštích letech.

Při této práci je důležité se vcítit i do místních specifíků, pomáhat a oživit české tradice, ale i napomoci sborům zařadit se do širšího církevního společenství té či oné země a případně i ekumeny. Úplná návaznost jen na českou menšinu by asi nebyla nejšťastnějším řešením.

Závěrem ukázka modlitby, kterou uzavíral v Bohemce na začátku 20. století shromáždění rodák ze Suchdolu u Kutné Hory, bratr Zatřepálek: „Pane, nyní Ti nemůžeme tak děkovat, jak bysme měli, poněvač putujeme ještě v prachu země, ale až jednou nás vezmeš k sobě, tak Ti padnem k nohám a budeme Tobě děkovat za všechnu lásku Tvou.“

Petr Brodský

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ PO STOPÁCH EXULANTŮ NA OPOLSKU

Každoroční zájezd, resp. pouť členů spolku Exulant po památných místech, směřoval letos ve dnech 18.-19. května do bývalých slezských exulantských osad na Opolsku – Fridrichův Hradec, Petrův Hradec a Sacken. Dnes tato oblast patří do vojvodství Horní Slezsko. Hlavním organizátorem zájezdu byl MUDr. Josef Čáp. Připomněl nám, že navazujeme na zájezd pořádaný před deseti lety, kdy jsme navštívili exulantské kolonie v Dolním Slezsku. Stejně jako tehdy, i tentokrát bratr Čáp vše perfektně připravil.

Hlavním „průvodcem“ při putování po stopách předků nám jsou především knihy Edity Štěříkové. Bylo tomu tak i tentokrát a opět jsme s vděčností její důkladnou práci ocenili.

Pouť jsme začínali, jako již po několikáté, na nádraží v Pardubicích. Čekala nás cesta autobusem téměř 300 km do první zastávky v městě **Ozimek** (dříve **Malapane**), ležícího asi 20 km od vojvodského města Opole. Zde nás čekal živý průvodce, mladý historik Mgr. Stanislaw Szykowski. Kromě jiného studoval dva semestry dějiny umění na Karlově universitě v Praze a zároveň prošel intenzivní výukou češtiny, takže mluví velmi dobře česky. Věnoval se nám celé dva dny, za což jsme velmi vděční.

Počátky města jsou spojeny se vznikem místních železáren. Po vyhrané první slezské válce a obsazení Slezska rozhodl o jejich založení pruský král Friedrich II. v roce 1753. Rok poté u budovaných železáren vznikla osada tvořená hlavně dělníky a úředníky přistěhovanými z Německa. Název Malapane je podle řeky Mała Panew, která místem protéká (současný název Ozimek je prý odvozen od příjmení majitele mlýna, který zde kdysi stál a byl kvůli železárnám zbořen). Noví osadníci byli většinou luteráni. V roce 1768 byl povolán první evangelický farář a vznikla tu luterská farnost. Bohoslužby se 50 let konaly v areálu

železáren. Život obce byl po všech stránkách se železárnami velmi úzce propojen. Jejich vzrůstající prosperita vedla k rostoucím počtu obyvatel a také členů evangelického sboru. V roce 1819 byl položen základní kámen a v dubnu 1821 byl otevřen evangelický kostel Jana Křtitele, postavený podle projektu významného německého architekta Karla Friedricha Schinkla v novorománském tzv. obloučkovém stylu.

Právě v tomto kostele, sloužícím dodnes místnímu evangelickému sboru, jsme se shromáždili a vyslechli historii města i sboru. S ní nás seznámila představitelka evangelického sboru, jejíž jméno jsem zapomněl, za což se omlouvám. Koncem druhé světové války byl kostel hodně poničen, byl však obnoven v původní podobě. V květnu 1988 vyhořel, zase byl opraven a nyní opět prochází již několikátý rok rekonstrukcí. Řady místních evangelíků velmi prořídly, ale bohoslužby se v něm v komplikovaných podmínkách konají i po dobu rekonstrukce. Po přednášce jsme prošli parkem, kde kdysi býval evangelický hřbitov, k největší místní raritě – nejstaršímu litinovému visutému řetězovému mostu v kontinentální Evropě. Je z roku 1827 a spojuje areál železáren s centrem Ozimku přes řeku Mała Panew. Se zájmem jsme si prohlédli i moderní velkolepý římskokatolický kostel, těsně sousedící s historickým kostelem evangelickým.

Pro nás bylo důležité, že nedaleko Malapane byla v roce 1752 založena česká exulantská kolonie Fridrichův Hradec a velká část jeho obyvatel našla v železárnách zdroj obživy.

Z Ozimku jsme se přesunuli do **Piotrówky**, původní historické české kolonie **Petrův Hradec** (Petrovice, Petersgrätz). O založení obce se zasloužil farář Petr Šikora. V současné době se mu dostalo ocenění tím, že s odkazem na jeho jméno se do obecního erbu dostala jedlová snítka se sedící sýkorkou. Byli jsme očekáváni paní Barbarou Stys před kostelem postaveném v roce 1892 potomky českých exulantů. Dnes v obci nežijí žádní evangelíci a kostel slouží církvi římskokatolické. Farář Aloizy Piechota nás

přátelsky oslovil a vzpomenu i zakladatele obce. My jsme společně zazpívali dvě písně a potom jsme se odebrali do bývalé školy, v níž je instalována expozice připomínající původní kořeny a historii obce; budova zároveň slouží i jako společenské centrum. Expozice i pěkné propagační a upomínkové předměty svědčí o tom, že dobře funguje spolupráce s petrovickými rodáky a jejich potomky ze spolku Förderverein Petersgrätz.

Odtud jsme se odebrali na hřbitov. Od roku 2002 je zde památník zakladatelům obce. V češtině, polštině a němčině je na něm uvedeno že byl postaven „na počest našich předků“ a je na něm seznam prvních obyvatel obce a duchovních, kteří v obci působili. K památníku jsme položili kytici.

K historii Petrova Hradce si dovoluji za tímto článkem otisknout poněkud zkrácenou práci Edity Štěříkové „Farář Petr Šikora (1797-1837) a zakladatelé Petrova Hradce“. Autorka ji napsala pro trojjazyčnou publikaci „Pastor Peter Schikora. Životopis zakladatele vesnice Petrovice/Piotrówka/“, vydanou poprvé v roce 2007 výše zmíněným spolkem.

Na závěr dne jsme dorazili do **Grodziece – Friedrichova Hradce** (Friedrichsgrätz). Jak píše Edita Štěříková, obec byla určena pro české exulanty, kteří už nenalezli místo ve dvou o tři roky starších koloniích v pruském Slezsku, Husinci a Friedrichově Táboře. Založil ji husinecký kazatel Václav Blanický. Podle slibu pruského krále sice kolonisté dostali v hustém krašejevském lese svobodnou půdu, ale byly to močály pro zemědělství naprosto nevhodné. Na své náklady dal pruský král ještě vykopat dodnes existující odvodňovací kanál a vykácet stromy kolem něj, ale s ostatním si museli exulanti poradit sami. 25. 9. 1752 potvrdil král založení kolonie Friedrichsgrätz, ale ještě několik desetiletí trvalo, než byl močálovitý les proměněn v pastviny a neúrodná písčítá pole. Kolonisté se živili spíše řemeslem a prací v nedalekých železárnách v Ozimku. V roce 1768 byl postaven jednoduchý hrázděný kostel, který byl v roce 1890 přebudován na zděný cihlový. U něj nám Stanislaw Szynkowski pověděl o starší i novější historii.

V kostele, dnes užívaném římskokatolickou církví, nás pozdravil místní farář Zdzisław Banaś.

Přes zmíněný odvodňovací kanál nazývaný Białka jsme se přesunuli do rekreačního areálu u vodní nádrže a přepychového hotelu „Bajka“ v němž jsme byli ubytováni. Večeře odpovídala duchu zájezdu: kluzky, zelí, maso.

V neděli ráno nás u památníku prvních polských obyvatel z roku 1945 seznámil náš průvodce s jejich odsunem z obce Biłka Szlachecka v oblasti Lvova po zabrání onoho území Sovětským svazem a s jejich přesídlením sem. Navštívili jsme ještě hřbitov, položili květiny k pietně obnovenému hrobu faráře Petra Šikory a prohlédli si několik dalších zachovaných náhrobků předválečných občanů, potomků exulantů. Zájemci o historii exulantů a Friedrichova Hradce mají možnost získat důkladné informace v knize Edity Štěříkové „O kolonistech v exulantské kolonii Friedrichův Hradec v pruském Slezsku“, která je ke koupi ve spolku Exulant nebo v knihkupectví Kalich v Praze.

Další zastávkou na naší pouti bylo městečko **Pokój** (Carlsruhe). Založil je olešnický kníže Carl Christian Erdmann von Württemberg a původně mělo jít o jeho letní sídlo, sloužící odpočinku a lovecké vášni. Kolem loveckého zámku však rychle přibývaly další stavby a vzrůstal počet obyvatel. V roce 1756 se tu zformovala luterská evangelická farnost, v roce 1764 vydal král Fridrich II. povolení ke stavbě kostela (prý se jednalo o první evangelický kostel v Horním Slezsku), v květnu 1765 byl položen základní kámen, ale teprve v roce 1775 byl pozdně barokní kostel dokončen. Krásně zachovalý rokokový interiér se dvěma galeriemi je bílý se zlacenými prvky. Objekt je jednou z nejceněnějších památek této doby v Polsku. Od našeho průvodce jsme se dozvěděli, že kostel vyprojektoval architekt Georg Ludwig Schirmeister, že na přilehlém hřbitově je náhrobek se sochou truchlící ženy od velmi významného klasicistního sochaře Johanna Gottfrieda Schadowa, autora kvadrigy na Braniborské bráně, a že od září 1806 do

března 1807 na zámku pobýval skladatel Carl Maria von Weber a zřejmě v místních lesích našel inspiraci k opeře „Čarostřelec“.

Byla neděle svatodušní a my jsme se zde zúčastnili s místním evangelickým sborem svátečních bohoslužeb s luterskou liturgií. Měli jsme možnost vyřídít pozdrav za spolek Exulant. Po bohoslužbách jsme byli pozváni na farní zahradu k bohatému pikniku.

Další zastávkou na naší pouti byla bývalá exulantská kolonie **Lubín** (dnes **Lubienia**, německy Sacken). Kolonie byla založena v roce 1777 pro 40 českých rodin hlavně ze Střelínska. Tři roky však trvalo, než byly pozemky vyměřeny, postaveny domy a přiděleny osadníkům losem. Každý z nich dostal stejný podíl půdy, obytné stavení a chlév. Dlouho se kolonistům nedařilo utvořit samostatný církevní sbor. Bohoslužby se konaly ve škole, která byla i modlitebnou. Jednou za čtvrt roku sem dojížděl kazatel z Husince a po roce 1809 z Friedrichova Hradce. Teprve v roce 1898 byl samostatný sbor ustaven a v říjnu téhož roku otevřen nový cihlový kostel. Ze tří kostelů postavených v českých exulantských obcích, které jsme navštívili, tento jediný dodnes slouží evangelické církvi.

U kostela nás očekávalo několik sester z místního sboru. Uvnitř jsme se ještě jednou soustředili ke zvěsti Písma, tentokrát v češtině. Kázáním, které si můžete přečíst na počátku tohoto věstníku, sloužil kazatel Církve bratrské Ing. Stanislav Stebel a společně jsme zazpívali „Bud' Pánu čest“ a „Pán Bůh je síla má“. Po prohlídce hřbitova jsme se rozloučili s milými sestrami i s Mgr. Stanislawem Szynkowskim a vyrazili na zpáteční cestu.

Je třeba zmínit ještě jednu českou exulantskou kolonii, kterou jsme však jen minuli bez zastavení – **Masov**, dnes **Masów** (německy Massow). O její historii nám pověděl Ing. Tomáš Stodola. Rozhodnutí o jejím založení bylo učiněno 20. května 1773 dekretem pruského krále Friedricha II. a nazvána byla podle Joachima Ewalda von Massow, pruského ministra pro Slezsko a prezidenta královské komory. V loňském

roce obec mohutně oslavila 250. výročí svého založení a Tomáš Stodola byl za své zásluhy o poznání její historie jmenován jejím čestným občanem. Protože se jedná o méně známou kolonii, uveďme více informací: V rámci kolonizace Friedrichem II. dobytého Slezska bylo severně od Opole založeno více než čtyřicet kolonií – mezi nimi i Massov, kde se v roce 1773 usadilo dvacet českých kolonistů. Mýtili lesy, aby získali dřevo. Bylo to pro ně velmi těžké období, nebyly zde žádné domy, takže bydleli jen v provizorních přístřešcích. Mnozí onemocněli a nemálo jich zemřelo. Každý kolonista obdržel 12 morgů (akrů) orné půdy, 4 morgy (akry) luk a 1 morg (akr) pro zemědělskou usedlost. K tomu jim bylo také dovoleno v určené části panského lesa sbírat dříví na otop. Smlouvy na koloniální místa byly podepisovány v roce 1774. Jako první ji podepsal Franz Kratzel z Čech 31. 5. 1774 na zámku v Opole. Že první obyvatelé byli Češi je patrné z toho, že v roce 1802 nově nastupující hospodář školy Karel Wutschke odmítl tuto práci s tím, že v této kolonii bydlí sami Češi a není možné se s nimi domluvit. Odkud přesně první kolonisté pocházeli se doposud nepodařilo zjistit – zřejmě z Čech, Moravy i Slezska. Není známo ani to, kolik z nich bylo evangelíků a kolik katolíků. Z hlediska náboženského byl pro Masov důležitý rok 1802. Tehdy několik rodin (Andrš, Hejzlar, Weber, Seidel, Gonsior) vyznávajících evangelickou víru odešlo do nově vznikající, čistě evangelické obce Zelow v Polsku. Tím byla evangelická komunita v Masově oslabena a zbývající obyvatelé se postupem času přiklonili ke katolické víře. A tak v roce 1816 bylo v Masově ze 168 obyvatel již 144 katolického vyznání, pouze 12 osob luterského vyznání a 9 židů. V dnešním Masóvu žije přes 300 obyvatel, kteří mají dosud povědomí o tom, že jejich ves založili Češi. Stále se tam používají některá česká slova a také znak Masówa se vztahuje k české minulosti. Tvoří ho štít dělený příčným břevnem s čtyřmi hrozny vína (dnes se zde pěstuje a vyrábí víno), v horním poli je lípa (český národní

strom, po obou stranách hlavní ulice byla lipová alej, po roce 2010 však bohužel pokácená) a kalich (připomínka českých evangelických zakladatelů nazývaných „husiti“); v dolním poli je podkova (odkazující k dosud existující kovárně, původně postavené v roce 1785 pro kolonistu Johana Klapala).

Závěrem nelze jinak než MUDr. Josefu Čápovi velice poděkovat.

Jan Bistranin

FARÁŘ PETR ŠIKORA (1797-1837) A ZAKLADATELÉ PETROVA HRADCE

Ve druhé polovině 18. století přišlo několik tisíc českých uprchlíků pro víru (exulantů) do pruského Slezska. Většina z nich tu trpěla po léta hlad a bídu, než našli kousek půdy, kde by mohli uživit své rodiny. Nejraději chtěli zůstat pohromadě ve větších skupinách, aby mohli dostat faráře, který by jim česky kázal. Mnohým se toto velké přání nesplnilo. Museli žít daleko široko rozptýleni, nebo v malých exulantských koloniích jen po několika rodinách. V takových malých osadách si kazatele sami platit nemohli, a král nebyl ochoten je udržovat. Některým exulantům se však přece podařilo založit ve Slezsku tři velké kolonie, z nichž každá dostala svého faráře. Byly to: Husinec (Hussinetz, Gęsiniec, založený 1749), Fridrichův Tábor (Friedrichstabor, Tábor Wielki, založený rovněž 1749) a Fridrichův Hradec (Friedrichsgrätz, Grodziec, založený 1752). Poslední čeští exulanti založili v roce 1803 ještě velkou ves Zelów v Polsku.

Život v exulantských koloniích byl chudobný, ale jejich obyvatelé byli v té chudobě spokojeni. Vždyť mohli svou Bibli beze strachu položit na stůl a číst v ní. Směli také zpívat své oblíbené žalmy, jak se jim chtělo. Kromě toho měli kazatele, který jim trpělivě vykládal biblické texty. Jejich první faráři byli buď sami exulanti nebo Poláci, kteří se brzy naučili česky.

V roce 1811 přišel do Husince první český farář z Čech. Jmenoval se Petr Šikora (Tšikor, Sikora, Schikora) a pocházel vlastně z Uher. V roce 1783, ve svých 22 letech,

přišel do Čech, kde byla právě povolena náboženská svoboda, aby tam pomáhal budovat evangelické sbory. Zamiloval se tu do Anny Marie Plaňanské, oženil se s ní, a 15. července 1797 – tehdy byl právě farářem v českém Vtelně – se mu narodil syn. Při křtu dostal po svém otci jméno Petr.

Když otec Petr Šikora začal sloužit v Husinci, byl jeho čtrnáctiletý syn už přidržován k pilnému studiu. Samozřejmě měl studovat teologii.

O osm let později zemřel ve Fridrichově Hradci tamější farář Jakub Theofil Štětina (Stetinius) a byl hledán jeho nástupce. Otec Šikora byl velmi potěšen, když se Hradečtí po nějakém čase marného hledání u něj doptávali, zda je jeho syn už se studiem teologie hotov. Petr sice studium na teologické fakultě ve Vratislavi už dokončil, ale chyběly mu ještě dvě teologické zkoušky před konzistory, které byly pro získání duchovenského místa nezbytné. S těmito posledními zkouškami nijak nespíchal. Přivydělával si něco peněz jako domácí učitel ve Střelíně. Otec Šikora však teď začal naléhat. Konzistoř byla ochotna vyjít kandidátovi na farní úřad vstříc a zkuškové řízení zkrátit, ale on přece ještě otálel, a tak se vše protáhlo až do září 1821. To byl nejvyšší čas, protože konzistoř i lidé ve Fridrichově Hradci byli už netrpěliví. Ještě v témže měsíci byl Petr Šikora ordinován a byla mu předána povolávací listina pro službu ve Fridrichově Hradci.

Čtyřiařacetiletý Petr Šikora byl v duchovenské službě zcela nezkušený. Husinečtí měli pochopení, když šedesátiletý otec Šikora žádal o několik týdnů dovolené, aby mohl se svým synem jet do Fridrichova Hradce a tam ho ve službě zaučit. Dne 2. prosince 1821 pak přijel do Fridrichova Hradce ještě také konsistoriální rada Richter a slavnostně uvedl mladého faráře v úřad.

Obyvatelé Fridrichova Hradce byli od začátku se svou volbou faráře spokojeni, a také Petr Šikora našel ve své práci zalíbení. O tři roky později zemřel jeho otec a do Husince přišel z Čech farář Josef Tardy, o dva roky mladší než Petr Šikora. Také Fridrichův Tábor dostal o několik let později mladého

faráře z Čech – básníka Josefa Kačera (Katscher). Ten se v roce 1831 oženil se Žofií (Sophie) Šikorovou, Petrovou sestrou. Přátelské a příbuzenské svazky mezi třemi mladými exulantským faráři byly velmi příjemné. Petr Šikora si velmi dobře rozuměl také s krašejovským lesmistrem Tschampelem, který na hradecké faře vypomáhal s vedením účtů. Seznámil se i s jeho dcerou Louisou a o něco později se s ní oženil.

Plat neměl Petr Šikora příliš vysoký, ale při skromném životě se s ním dalo vyjít. Však na tom faráři v druhých dvou exulantských sborech nebyli o nic lépe. Největší starosti dělala Petrovi Šikorovi chudoba jeho sboru. Na neúrodné půdě vyrostlo vzdor mnohé práci jen velmi málo, a přitom byla obec přelidněná. Mnohé rodiny bydlely v nájmu, byly bez půdy a jejich otcové pracovali jako nádeníci, tkalci nebo ševci. Řemeslníci jen těžko prodávali své výrobky. K přežití rodiny byla nezbytná i práce dětí, které proto zameškávaly školu. Počet analfabetů stoupal a bída nebrala konce.

Když Petrovi Šikorovi přítel jeho tchána, lesní inspektor Liebeneiner, pověděl o jednom místě v himmelwitzkém lese, které by se hodilo k založení nové osady, doptával se hradecký farář hned u vládního úřadu v Opo-
le, zda by bylo možné dosáhnout povolení k založení další české kolonie. Vládní úřad byl ochoten založení nové vesnice v himelwitzkém lese povolit, žádal však předem ujištění, že kolonisté mají dostatek peněz v hotovosti. Požadovaná suma chyběla, ale farář Šikora se nevzdal, nýbrž bojoval o shovívavější podmínky. Oporu našel u příslušného landráta. 23. března 1832 byla záležitost kolonistů tak daleko, že jejich čtyři zástupci spolu s Šikorou mohli u inspektora Liebeneinera podepsat na základě směrnic vyšších úřadů upravenou smlouvu, a o několik týdnů později, 1. června 1832, byl lesní pozemek předán 59 českým rodinám.

Kauce, kterou kolonisté nakonec při uzavření smlouvy zaplatili, byla vzhledem k jejich situaci stále ještě příliš vysoká. Během půl roku měli na svých pozemcích vykloučit pařezy, zúrodnovat půdu a do zimy postavit

domky, protože prozatímní chatrče z chvojí a mechu je nechránily před chladem. Dřevo na stavbu domků nedostali zdarma, a při tom všem museli nějak živit své děti. Tuto velkou bídu mohli kolonisté přestát jen ve vzájemné podpoře a v naději na lepší časy. Důležitým předpokladem bylo zdraví celé rodiny. Otcové devíti rodin si museli po třech letech tvrdé práce a strádání přiznat, že přecenili své síly a možnosti. Museli svá místa prodat německým a polským zájemcům.

Farář Šikora přicházel do nové kolonie jak často mohl, povzbuzoval kolonisty svými kázáními a modlitbami, a stále znovu pomáhal svou přímluvou v jednáních s úřady. Z vděčnosti pojmenovali osadníci vznikající ves po svém faráři Petrův Hradec (Petersgrätz) – později se říkalo česky zkrátka Petrovice.

Pro obyvatele Fridrichova Hradce, ale především pro Petrovické to byla veliká rána, když jejich farář ve svých čtyřiceti letech v říjnu 1837 zemřel. S tou velikou ztrátou se musela vyrovnávat i Šikorova pozůstalá tehlotná žena Louisa. 21. prosince téhož roku porodila syna, kterému dala jméno Hugo Teodor Petr.

Petrovičtí se cítili velmi opuštěni. Nový farář ve Fridrichově Hradci plnil dobře své povinnosti, ale do Petrovic přijížděl jen čtyřikrát do roka. Starosti kolonistů se jej sice dotýkaly, ale s praktickou pomocí si nevěděl rady. Petrovickým doběhla v lednu 1838 lhůta svobodných šesti let. Nové povinnosti s placením dědičného pachtu a daní, které na ně dolehly, ještě nebyli schopni v celém rozsahu plnit. Velmi je také trápilo, že nemají faráře v místě. Jejich děti musely chodit na konfirmační vyučování přes les, až do Fridrichova Hradce a při každonedělních bohoslužbách se museli Petrovičtí spokojit s kantorem, který předčítal kázání z postily. Někteří otcové rodin se počátkem čtyřicátých let rozhodli odejít se svými rodinami do Polska, do bezprostřední blízkosti exulantské kolonie Zelów. Tam byla v roce 1843 právě zakládána nová vesnice Pożdzenice, v níž mohli výhodně získat půdu – a do zelowského kostela nebylo daleko.

Spojení z Polska do slezských Petrovic se udržovalo ještě delší čas. V roce 1871 mohli bývali petrovičtí sousedé z Pozdženic hlásit, že dostali v Zelowě nového faráře, a sice Hugo Teodora Petra Šikoru, syna zakladatele Petrova Hradce.

Ještě bychom snad mohli připomenout, že z rodiny bývalého českého petrovického konšela Jana Dedeciusa, který se ve čtyřicátých letech 19. století s rodinou přestěhoval do Pozdženic, vzešel v nejnovější době známý, zasloužilý německo-polský básník Karl Dedecius.

Hroby tří farářů ze tří generací Šikorovy rodiny se nacházely ve třech různých exulantských koloniích. Otec Petr Šikora našel svůj hrob v Husinci, jeho syn Petr Šikora byl pohřben ve Fridrichově Hradci a Hugo Theodor Petr Šikora zemřel v Zelowě. Po druhé světové válce vládly ve Slezsku chaos a zpustlé mravy. Potomci českých exulantů ve Fridrichově Hradci byli podobně jako v jiných exulantských koloniích ze svých domovů hrubě vytlačováni. Hradecký evangelický farní archiv byl vyházen z oken do deště a bláta, a takovým způsobem byl zničen. Ves se stala polskou, kostel používali katolíci, česká část hřbitova byla pustošena. V roce 1964 sloužil katolickému sboru ve Fridrichově Hradci farář Edmud Cisak. Při shledávání historických pramenů jsme, můj manžel a já, zaklepali také na hradecké faře. Byli jsme velmi laskavě přijati. Na faře se nenacházel ani jediný list ze starého evangelického archivu, ale farář Cisak projevil velký zájem o hradeckou starší historii. Když jsme jej upozornili na hroby evangelických farářů Petra Šikory a Josefa Storcha, hned se nabídl, že bude o ně pečovat. Po téměř třiceti letech jsme se zas zastavili ve Fridrichově Hradci a faráře Cisaka jsme potkali náhodou právě na hřbitově. Své slovo dodržel: po tři desetiletí o tyto dva hroby vzorně pečoval. O několik let později se farář Cisak účastnil s velkou ochotou a vynalézavostí na přípravách oslav 250. výročí založení Fridrichova Hradce. S upřímnou srdečností vítal bývalé Hradečáky, kteří při této příležitosti přijeli do své rodné vsi z Čech i z Německa.

Tak pomáhal farář Cisak v době přetrvávající poválečné nedůvěry svou trpělivou, nenápadnou službou stavět mosty mezi národy i církvemi a přispěl k porozumění mezi bývalými a nynějšími obyvateli Fridrichova Hradce. Bez jeho přičinění by byl hrob Petra Šikory bolestnou dobu otevřených válečných ran sotva přetrval.

Edita Štěříková

NOVÉ KNIHY EDITY ŠTĚŘÍKOVÉ

Letos na jaře vyšly dvě nové knihy Edity Štěříkové. Můžete objednat na adrese Exulantu, nejlépe emailem.

První český sbor obnovené Jednoty bratrské v 18. století (seznam jeho členů exulantů). 450 stran, cena 150 Kč (dotováno Česko německým fondem budoucnosti).

Několik slezských exulantů, emigrantů a jiných zajímavých osobností, především z Krnovska, v obnovené Jednotě bratrské. 142 stran, cena 130 Kč.

K cenám účtujeme náklady zaslání.

ZÁVĚREM

Opět děkujeme Vám všem, kteří pamatujete na činnost spolku Exulant i svými finančními příspěvky. Z vašich darů hradíme náklady na vydávání a rozesílání věstníku, který vychází v nákladu téměř 900 ks.

V současné době také jednáme s městem Žacléř o instalaci pamětní desky, připomínající návrat potomků pobělohorských exulantů na místě, kde se v roce 1628 skupina Bratří s J. A. Komenským loučila s vlastí. Předběžná cena je kolem 60 tisíc Kč. Podrobněji včetně termínu odhalení uvedeme v příštím věstníku. Budeme vděčni, budete-li i na tuto věc pamatovat. Číslo účtu spolku Exulant je **209898309, kód banky 0800.**

Podmínkou členství v našem spolku není osobní „příslušnost“ k exilu, resp. k reemigraci. Do svých řad zveme všechny zájemce o dědictví české reformace. Přihlásit se můžete písemně na adresu spolku nebo emailem na exulant@evangnet.cz. Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasílání věstníku.

EXULANT, zapsaný spolek,

srdečně zve všechny své členy a příznivce na pravidelnou

KONFERENCI

k připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu
a návratu potomků pobělohorských exulantů.

Konference se bude konat

v sobotu 21. září 2024

v modlitebně Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích, Šumperská 272.

Zahájení konference bude v 10,00 hodin. Po úvodních bohoslužbách, které povede místní kazatel
bratr Michal Petratur vyslechneme přednášky k letošním výročím

600 let od smrti Jana Žižky (Jiří Motyčka)

300 let od vzniku českého exulantského sboru v Hennersdorfu.

**Výbor zapsaného spolku EXULANT svolává
VÝROČNÍ ČLENSKOU SCHŮZI,**

kteřá se uskuteční v sobotu 21. září 2024 od 13.00 hodin

v modlitebně Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích, Šumperská 272

Program: Ustavení členské schůze (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele
zápisu); výroční zpráva o činnosti spolku od minulé členské schůze (9.9.2023),

zpráva o hospodaření spolku za rok 2023 a současný stav financí; zpráva revizní komise.

Volby předsedy spolku, členů výboru, členů revizní komise a náhradníků.

Kandidátka pro volby dosud není uzavřena. Dosavadní návrhy jsou:

Předseda: Mgr. Pavel Čáp, Mgr. Kateřina Tomínová, Vladimír Tomín.

Členové výboru: Mgr. Jan Bistranin, MUDr. Josef Čáp, Mgr. Pavel Čáp, Mgr. Romana Fojtová
PhD., Mgr. D. Rut Nývltová, Mgr. Kateřina Tomínová, Vladimír Tomín.

Členové revizní komise: Ludmila Jirsáková, Pavla Svobodová, Věra Gnojková

Náhradníci: PhDr. Jiří Beneš PhD, Mgr. Petr Brodský, Ing. Alexandr Drbal, Ing. Dobroslav
Stehlík, Zdeněk Špringl. Podle stanov se náhradníky stávají všichni kandidáti volení do výboru,
kteří se členy výboru nestali.

Žádáme všechny členy o zaslání dalších návrhů na kandidáty na exulant@evanget.cz

Jak najít modlitebnu Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích

Vlakem: Ze Zábřeha přes Šumperk směr Kouty nad Desnou nebo Sobotín. Vystoupíte na zastávce
„Vikýřovice“. Je to zastávka na znamení – nutno včas stisknout patřičné tlačítko poblíž dveří (některé
spoje zastavují nejdříve na zastávce „Vikýřovice – U penzionu“ – také na znamení). Modlitebna se
nachází asi 100 m od zastávky „Vikýřovice“ směrem na Šumperk, po levé straně silnice.

Autem: Projedete Šumperk a hned za ním je tabule „Vikýřovice“. Několik desítek metrů za ní, před
muzeem silnic, odbočte doprava, přejetete most přes Desnou a těsně za ním pokračujete doleva (hlavní)
asi 1 km. Modlitebna je vpravo (zelená střecha), parkování ve dvoře za modlitebnou.

Ubytování: Pokud budete potřebovat ubytování z pátku na sobotu nebo ze soboty na neděli, sdělte to pokud
možno předem na e-mailovou adresu <stehlik.dobroslav@spkfree.cz>, případně na mobil 721 659 228
(Dobroslav Stehlík). Rádi Vás přijmeme do rodin našeho sboru i na nedělní bohoslužby (od 9.30 hodin).

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně.
Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika.
<http://exulant.evanget.cz>, registrace MK ev.č. E23692 ISSN 1801-514X